

บทที่ 4

การศึกษาวิเคราะห์เรื่องโกรสสิทธิ์ในเชิงวรรณกรรม

วรรณกรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาตั้งแต่โบราณ นับตั้งแต่คนมนุษย์รู้จักใช้ภาษาเป็นสื่อในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของคนไปยังผู้อื่น วรรณกรรมอาจเกิดขึ้นจากสาเหตุต่าง ๆ กัน เช่น เกิดจากความศรัทธาในวีรชน ความศรัทธาในศาสนา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หรือความเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ เป็นต้น วรรณกรรมดังกล่าวมีทั้งวรรณกรรมที่เกี่ยวกับทางโลกและวรรณกรรมที่เกี่ยวกับทางธรรม

วรรณกรรมที่เกี่ยวกับทางโลกหรือวรรณกรรมประโลมโลก หมายถึงวรรณกรรมประเภทนิทาน นิยาย หรือเรื่องบันเทิงคดีที่มีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือความสนุกสนานเพลิดเพลิน แต่จะสอดแทรกข้อคิดเห็นและคติธรรมต่าง ๆ ไว้ด้วย

สำหรับนิทานประโลมโลกของภาคใต้ นั้น อุกม หนูทอง ไทกล้าถึงบ่อเกิดของวรรณกรรม สรุปได้ดังนี้¹

1. ไทเคาเรื่องมาจากปัญญาชนภาค ซึ่งถือกันว่าเป็นหนังสือชุมนุมนิทานเก่าแก่ที่เล่ากันมาตั้งแต่สมัยโบราณ นิทานจากปัญญาชนภาคที่เป็นบ่อเกิดของนิทานประโลมโลกภาคใต้ เช่น

- 1.1 สุชนชาคก เป็นบ่อเกิดของเรื่องนางมโนห์รา ซึ่งมีอยู่หลายสำนวน
- 1.2 สุชนุชาคก เป็นบ่อเกิดของเรื่องพระสัจจ หรือสินธุราช
- 1.3 พหลคาวิชาคก เป็นบ่อเกิดของเรื่องพหลวิชัยคาวิหรือเสือโลกำกาพย์
- 1.4 รตเสนชาคก เป็นบ่อเกิดของเรื่องพระรตเสน หรือพระรตเมรี

¹ ฑู : อุกม หนูทอง, วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลก. (สงขลา: โครงการส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้, ม.ป.ป.), หน้า 188-192.

แก่นของเรื่อง

แก่นของเรื่องหมายถึงแนวความคิด หรือจุดสำคัญของเรื่อง ไม่ใช่เนื้อเรื่องหรือโครงเรื่อง แต่เป็นแก่นหรือแกนกลางของเรื่อง ซึ่งปรากฏอยู่ตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงเรื่องทั้งหมดเข้าด้วยกัน โครงเรื่อง ฉาก ตัวละคร บทสนทนา และส่วนประกอบอื่น ๆ ล้วนเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงแก่นของเรื่องตามที่อยู่แต่งต้องการ สิ่งเหล่านี้จะมีความผูกพันสอดคล้องกับแก่นของเรื่องโดยตลอด ถ้าผู้แต่งสามารถสร้างสิ่งเหล่านี้ได้ดี ผู้อ่านก็สามารถมองเห็นและเข้าใจแก่นของเรื่องตามที่อยู่แต่งต้องการ

เรื่องไกรสิทธิ์ อาจแบ่งแก่นของเรื่องได้เป็น 2 ประการ คือ

1. แก่นเรื่องใหญ่ เป็นแกนกลางของเรื่อง คือ การพลัดพรากจากกัน การเดินทางตามหา กัน เรื่องจบลงเมื่อตัวละครทั้งหลายได้พบกันอีกครั้งหนึ่ง และมีภารกิจ ต่อกัน

1.1 การพลัดพรากจากกัน ถ้าพิจารณาตามลักษณะตัวละครที่เป็นตัวเอกของเรื่อง จะเห็นว่าตัวละครทุกตัวล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพลัดพรากจากกันทั้งสิ้น คือ

1.1.1 ท้าวโกศานกับนางอินทร์สุริยาต้องสูญเสียโอรสและธิดา คือ โกลินทร์กับนรินทร์ถูกพญา (นก) อินทร์นิวเมียวพาไป และนางไกรสรสุริยาถูกยักษ์กุมภคณ์ลักพาไป

1.1.2 นางวรคิต้องพลัดพรากจากพ่อแม่ คือท้าวพิชัยและนางวงศ์สุริยา ซึ่งถูกกบยักษ์กินเป็นอาหาร

1.1.3 นางไกรสรสุริยาต้องพลัดพรากจากสามีและลูก คือยักษ์กุมภคณ์ ถูกโกลินทร์ฆ่าตาย และไกรสิทธิ์ถูกโกลินทร์สั่งฆ่าโดยให้เพชรผาคนำใส่โกศของลอยน้ำไป

1.2 การเดินทางตามหา

1.2.1 โกลินทร์กับนรินทร์เดินทางตามหาท้าวโกศานและนางอินทร์-สุริยา

1.2.2 โกลินทร์กับนรินทร์เดินทางตามหานางไกรสรสุริยา

1.2.3 ไกรสิทธิ์เดินทางตามหานางไกรสรสุริยา

นอกจากนี้ยังมีการเดินทางตามหาคนที่ เป็นรายละเอียดปลีกย่อย แต่ก็เป็นส่วนช่วย ให้แก่นของเรื่องเป็นไปอย่างเหมาะสม คือ โกลินทร์เดินทางตามหานางวิมาลาซึ่งถูกนางยักษ์ ลักพาตัวไป และไกรสิทธิ์เดินทางตามหานางรัตนมาณีซึ่งถูกยักษ์นนทภาพลักพาตัวไปจนได้

1.3 การให้อภัย นับเป็นแก่นสำคัญของเรื่อง เพราะเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ เรื่องจบลงด้วยดี

1.3.1 ไกรสิทธิ์ให้อภัยแก่โกลินทร์

1.3.2 โกลินทร์ นรินทร์ และนางวิมาลาให้อภัยแก่นางยักษ์

1.3.3 ไกรสิทธิ์ให้อภัยแก่ยักษ์นนทภาพ

2. แก่นเรื่องย่อย เป็นแก่นหรือแกนกลางของพฤติกรรม หรือเหตุการณ์อย่างใด อย่างหนึ่งซึ่งค่าเป็นอยู่ในเรื่อง คือ การต่อสู้กับท้าวอิทธิฤทธิ์ ซึ่งมีตัวกันหลายตอน ดังนี้

2.1 โกลินทร์กับนรินทร์ ปรายนางยักษ์ผู้ดูแลสระน้ำ

2.2 นรินทร์ต่อสู้กับยักษ์ซึ่งกินผู้คนในเมืองของท้าวพิชัยจนหมด

2.3 โกลินทร์กับนรินทร์ต่อสู้กับยักษ์กุมภภัต

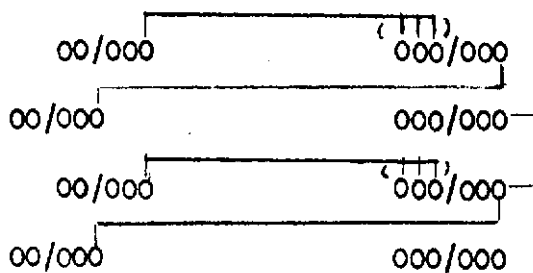
2.4 ไกรสิทธิ์ต่อสู้กับยักษ์ 7 คน ซึ่งเป็นอาของนางรัตนมาณี

ลักษณะคำประพันธ์

รูปแบบการประพันธ์วรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องไกรสิทธิ์ เป็นคำประพันธ์ประเภทกาพย์ เช่นเดียวกับวรรณกรรมชาวบ้านภาคใต้ทั่ว ๆ ไป คือประกอบด้วยกาพย์ยานี กาพย์ฉันท์ และ กาพย์สุรางคนางค์ (หรือที่ชาวภาคใต้เรียกว่า "ราม")

กาพย์ยานี

แผนผังกาพย์ยานี

กาพย์ยานีมีจังหวะการแบ่งคำในการอ่านเป็น 2 - 3, 3 - 3 และ 2 - 3,
3 - 3 ลีลาการอ่านค่อนข้างซ้ำกว่ากาพย์ประเภทอื่น นิยมใช้พรรณนาธรรมชาติยามปกติ
หรือบรรยายเหตุการณ์ที่ดำเนินไปตามปกติ

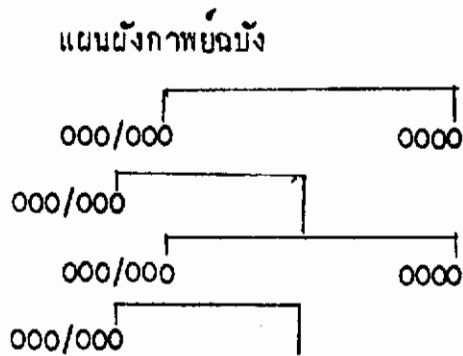
ตัวอย่างกาพย์ยานีจากเรื่องไกรสิทธิ์

ฝ่ายวามิ่งม้าแก้ว
ไกรสิขเรื่องวิคหา
ใหม่เห็นพระอาสั่ม
คอยหายคลายโสภสัน
(ฝ่ายวามิ่งม้าแก้ว
ไกรสิขเรื่องฤทธา
ไม่เห็นพระอาศรม
คอยหายคลายโสภสัน)
เหาะขึ้นยังอากาศ
นางยักษ์เงยสุคตา
ฉวันทิ่งนาคลอง
ยากหน้ายังกรุงไกรย
(เหาะขึ้นยังอากาศ
นางยักษ์เงยสุคตา
ฉวันทิ่งนาคลอง
ยากหน้ายังกรุงไกร

คลาดสะแคล้วทางเวหา
เหลียวกู่มาให้โสภสัน
อกเกรียวกรวมเส้าแคยัน
แล้วทิ่งทันครักตามไป
คลาดสะแคล้วทางเวหา
เหลียวกู่มาให้โสภสัน
อกเกรียวกรวมเส้าแคยัน
แล้วทรงธรรมครักตามไป)
หังครุณคลองเวหา
ถาเหาะโคไคร่ตามไป
ตามพระทองเขมราไทย
สั่มเต็ทไทยบุบิคา
หังครุทนาคลองเวหา
ถาเหาะโคไคร่ตามไป
ตามพระทองเขมราไทย
สั่มเต็ทไทยบุบิคา)

มหาวิทยาลัยศิลปากร - ศูนย์วิจัยศิลปกรรมศาสตร์

ภาพยัดบัง

ภาพยัดบังมีจังหวะการแบ่งคำในการอ่านเป็น 3 - 3, 4 และ 3 - 3 ลีลาการอ่านมีจังหวะรวดเร็วกว่าภาพยัดบัง นิยมใช้ในบทที่มีอารมณ์รักหรือโกรธ หรือพรรณนาฉากกระบวนทัพและการต่อสู้

ตัวอย่างภาพยัดบังจากเรื่องไกรสิทธิ์

คิดถึงลูกรักจักกรีย

หายโนนคหิย

พม็รองไหยไสย³กา

กลิ้งเกลียว⁴รองไหยไปขมา

สองอั้งพันรณา

ร่าหาถึงนางไกรยสอน

สองอั้งแล่นเขา⁵อวนววน

ถามพระมารคอน

ไกรยสอนน้องช้ำฤาหนา

³ อ่านว่า "ไส" = ส + ไ - ย หมายถึง "ไสกา"

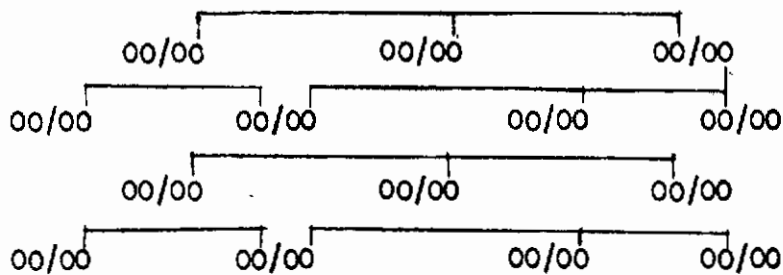
⁴ อ่านว่า "กลิ้งเกลือก" คำว่า "เกลียว" ใช้ เ็็ ย แทน เ็็ อ และพยัญชนะ ว กับ อ ใช้แทนกันได้ เป็น "เกลือก" เสียง อ ตัวหลังเขียนตามเสียงภาษาดั้ง คือ คำที่สะกดด้วย ก ในสระเสียงยาว จะออกเสียง ก เป็นเสียง Glottal Stop เป็น เกลือก / -ก / หมายถึง เกลือก + / - ก / ในภาษาไทยมาตรฐาน

⁵ อ่านว่า "อ้วนวน" เพราะ ว กับ อ ใช้แทนกันได้

นั่งครานพั้งลูกตามมา	บอกแกสองรา
กัถยานอง เจ้าสายใจ	
สองราพั้งมานคาไทย	นำตาเจ้าไหลย
คิกไปตึงนอง เหวีย	
ตัวซ่าอาสาจักรีย	ยักลักเหวีย
ลูกนียจักอาสาไปย	
(คิกตึงลูกรักจักริ	หายในนัถิ
ภูมีร้องไห้ไศกา	
กลึงเกลือกร้องไห้ไปมา	สององค์พรธนา
ร่ำหาตึงนางไกรสร	
สององค์แล่นเข้าอ้นวอน	ถามพระมารค
ไกรสรนองซ่าฤาหนา	
นงคราญพั้งลูกตามมา	บอกแกสองรา
กัถยานอง เจ้าสายใจ	
สองราพั้งมารคาไท	นำตาเจ้าไหล
คิกไปตึงนองเหว	
ตัวซ่าอาสาจักริ	ยักลักเหว
ลูกนียจักอาสาไป)	

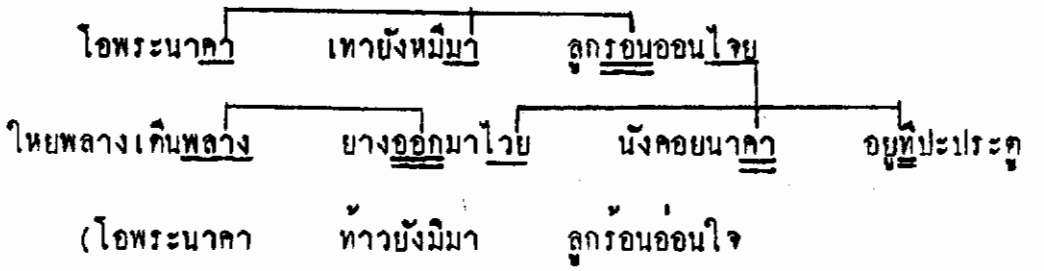
ภาพยี่สุรางคนางค์

แผนยี่งภาพยี่สุรางคนางค์หรือราบ

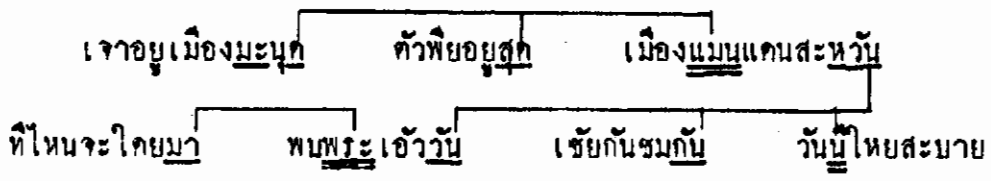

(บัคั่นนรินทร์ สมเด็จพระโกสินทร์ ทูลสองชลมา⁷

ทุกชโยเท่านั้น หน้าพระมารดา ตกหน้างานซ้ำ หัวอัยร้อนใจ)

โหฬางเค็นพลาง ย่างออกมาไว นังคอยนาคา ออยู่ที่(ปาก)ประคุด

(เจ้าอยู่เมืองมณฑุ หัวพียอยู่สุก เมืองแมนแคนสรววัน

ที่ไหนจะไคยมา พบพระเอววัน เซยกันชมกัน วันนั้ให้สบาย)

มหาวิทยาลัยศรีปทุม สงวนลิขสิทธิ์

⁷ หมายถึง พอกับแม่

(สิ้นเขาเล่า¹⁰ เป็นฉา

ตามครุฑนาคเขษรฐาโท

ลงท้ายตรงน้ำไหล

ไคยีนเสียงสิงหะรา)

ธรรมเนียมนิยมในการแต่ง

ธรรมเนียมนิยมในการแต่งหมายถึงแบบแผนและวิธีการบางประการในการแต่งวรรณคดีหรือวรรณกรรม เป็นวิธีที่ไค้กระทำตามกันโดยทั่วไป โดยเฉพาะในวรรณคดีรุ่นเก่าของไทย จะมีการแต่งตามแบบแผนธรรมเนียมนิยมเป็นอันมาก

ธรรมเนียมนิยมในการแต่งวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใดมีลักษณะเหมือนธรรมเนียมนิยมในการแต่งวรรณคดีไทยทั่วไป จะมีแตกต่างกันบ้างก็ในส่วนปลีกย่อย สำหรับการวิเคราะห์ธรรมเนียมนิยมในการแต่งที่แนะนำเสนอในที่นี้ จะพิจารณาโดยยึดสิ่งที่ปรากฏจากเรื่องไกรสิทธิ์ เป็นสำคัญ

ธรรมเนียมนิยมในการแต่งที่ปรากฏในเรื่องไกรสิทธิ์

มีโครงสร้างที่เป็นแบบแผน หมายถึงโครงสร้างที่เกี่ยวกับการ จักลาคับเนื้อหา การดำเนินเรื่อง การใช้ฉันทลักษณ์ ตลอดจนการออกตัวของกวี

1. การจักลาคับเนื้อหาเพื่อการดำเนินเรื่องนั้น กวีจะเริ่มต้นด้วยบทไหว้ครู เพราะถือกันว่าเป็นสวัสดิมงคลแก่ตัว (กวี) เป็นสิ่งที่ต้องทำก่อนเริ่มดำเนินเรื่อง เนื่องจากหนังสือบทที่ปรากฏส่วนมากจะชำรุดค่อนต้น จึงไม่ค่อยพบบทไหว้ครูมากนัก แต่ถ้าเป็นฉบับที่ยังสมบูรณ์อยู่ จะปรากฏบทไหว้ครูเกือบทุกเรื่อง ข้อความที่กวีกล่าวถึงในบทไหว้ครูจะเหมือนหรือคล้ายกัน คือการไหว้พระรัตนตรัย ไหว้คุณบิคา มารคาครูอาจารย์ พร้อมทั้งขอพรให้ช่วยคุ้มครองป้องกันอันตราย และช่วยคลบ้นกาลให้การประพันธ์เป็นไปอย่างราบรื่น ปราศจากอุปสรรคใด ๆ มาขัดขวาง นอกจากนี้กวีบางท่านอาจกล่าววบทนมัสการเทพเจ้าที่ตนนับถือด้วย เช่น พระอิศวร พระวิษณุ พระพายุ พระอาทิตย์ เป็นต้น

¹⁰ หมายถึง อีกเล่า หรือ และ

สำหรับเรื่องไกรสิทธิ์ ถึงแม้หน้าแรกของเรื่องจะขาดหายไปแต่ในหน้าที่สอง
บรรทัดที่ 1-2 ยังเป็นเนื้อหาของบทไหว้ครูอยู่ ดังนี้

-- จีบหัว แก่ฝูงชนา บึงชายถวนน้ำ ทุกหัวสบสะหม้ย
 ซาซอแคงฉรร บ่คบากพลาทหลัง ยามีโพยไผย
 นา๒ สิงไถย อุบาทจงงไทรย์ ขอไกลจะสถาน ยามีไถยภาน แก่ซาเลี่ยนนา
 (- - จีบหัว แก่ฝูงชนา หึงชายถวนหน้า ทุกหัวสบสมัย
 ซาซอแคงฉนั บทบาทพลาทหลัง อยามิโพยภัย
 นานาสิงไถ อุบาทว์จิงโร ขอไกลจากสถาน อยามิภัยพาล แก่ซาเลี่ยนนา)

2. การเริ่มต้นเรื่อง เมื่อกล่าวถึงบทไหว้ครูเสร็จก็จะเริ่มเรื่องนิทาน โดย
 หัวไปกวี่จะเริ่มด้วยการบอกชื่อเมือง ชื่อผู้ครองเมือง บรรยายสภาพของบ้านเมืองตลอดจน
 สภาพทั่ว ๆ ไป จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น ลักษณะเช่นนี้เรียกว่า
 "การตั้งเมือง"

ในเรื่องไกรสิทธิ์ กล่าวถึงการตั้งเมืองดังนี้

ยังมีเมืองหนึ่ง ไผ่กวางทะเลหึง ชื่อมุกคัมมาน
 เจ้าเมืองนั้นเล่า ชิวเทาโกศาน ฝ่ายข้างนคราน ชิวอินสุริยา
 เทาหงสองมี จำเมริรสวัคคิ บ่มีโรยคา
 ไพรเมืองเป็นคู่ ไหมบมีทุกชา สงงรเสินเจ้าฟ้า หุกหัวแทนไทรย
 ซาสาวเขาแซม คอมเคาเถาแก หอมลอมสไหว้ย
 ก้วยบุญพระทอง หงสองสายใจ สุกเสมเปรมไผย หัวเมืองภารา
 (ยังมีเมืองหนึ่ง ไผ่กวางทะเลหึง ชื่อมุกคัมมาน
 เจ้าเมืองนั้นเล่า ชื่อท้าวโกศาน ฝ่ายข้างนคราญ ชื่ออินทร์สุริยา
 หัวหงสองมี จำเรียดวัคคิ บ่มีโรยคา
 ไพรเมืองเป็นสุข ไม้มีทุกชา สรรเสริญเจ้าฟ้า หุกหัวแทนไทร
 ซาสาวชาวแซม คอมเคาเฒ่าแก หอมลอมไสว
 ก้วยบุญพระทอง หังสองสายใจ สุขเกษมเปรมใน หัวเมืองพารา)

3. การดำเนินเรื่อง เมื่อบรรยายถึงสภาพบ้านเมืองแล้ว กวีก็บรรยายเรื่องไปตามเหตุการณ์ สำหรับเรื่องไกรสิทธิ์ ถ้าจะแบ่งช่วงของเหตุการณ์โดยยึดตัวละครเป็นหลัก จะแบ่งได้เป็น 3 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 เป็นช่วงของพ่อ หมายถึงท้าวโกศาน เจ้าเมืองมูขุพิมมาน มีมเหสีชื่อนางอินทร์สุริยา มีโอรสธิดา 3 องค์ คือ ไทสินทร์ นรินทร์ และไกรสรสุริยา นับเป็นช่วงของการตั้งเมือง จึงไม่มีเหตุการณ์สำคัญมากนัก เป็นการเล่าถึงเหตุการณ์อันจะก่อให้เกิดผลความมาในช่วงต่อไป คือการที่ไทสินทร์กับนรินทร์ถูกพญาอินทรีคาบไป และนางไกรสรสุริยาถูกยักษ์กุมภทัตลักพาตัวไป ก่อให้เกิดเหตุการณ์เชื่อมโยงไปสู่เหตุการณ์ในช่วงที่ 2 และ 3 อย่างต่อเนื่องกัน

ช่วงที่ 2 เป็นช่วงของลูก หมายถึงช่วงที่ไทสินทร์ นรินทร์ และไกรสรสุริยาเติบโตเป็นหนุ่มเป็นสาว เป็นผลที่เกิดจากเหตุในช่วงที่ 1 ทำให้เกิดการต่อสู้จนจบในห่านของคลี่คลายปมจากช่วงที่ 1 คือหลังจากจบจนจบแล้ว ตัวละครก็พบกับความสำเร็จ มีชัยชนะและได้พบกับคู่ครองมีลูกหลานสืบไป ในขณะที่เดียวกันก็เริ่มชมวดปมอันก่อให้เกิดเหตุเชื่อมโยงไปสู่ช่วงที่ 3 คือการที่ไทสินทร์ไครองเมืองมูขุพิมมานสืบต่อจากท้าวโกศาน แต่เกิดความโลภและหว่านระแวงว่าหลาน (ไกรสิทธิ์) จะแย่งราชสมบัติในภายหน้า จึงสั่งเพชฌฆาตนำตัวไปฆ่าโดยใส่โกศทองลอยน้ำไป

ช่วงที่ 3 เป็นช่วงของหลาน หมายถึงช่วงที่ไกรสิทธิ์เริ่มเข้าสู่วัยหนุ่ม ออกเดินทางตามหาแม่ ไทพบเนื้อคู่คือนางรัตนมานี ช่วงนี้จะมีการบรรยายให้เห็นถึงความเก่งกล้าสามารถของไกรสิทธิ์ ไทอาศัยบุญบารมีเฉพาะตัวแสดงอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ ไทต่อสู้กับยักษ์ 7 คน ซึ่งเป็นอาของนางรัตนมานี และในที่สุดก็มีการคลี่คลายปมเพื่อจบเรื่อง คือตัวละครที่เป็นตัวเอก (ไกรสิทธิ์) ประสบชัยชนะและความสุขความสำเร็จทุกประการ นอกจากนี้ยังมีการสรุปถึงตัวละครทุกตัวในห่านของชี้ให้เห็นถึงผลกระทบแห่งการทำชั่ว การรู้จักให้อภัยกัน และการสำนึกในบาปที่ตนได้กระทำ

4. การใช้คำบาลีสันสกฤต มีลักษณะเด่นที่นับได้ว่าเป็นลักษณะเฉพาะของกวีภาคใต้ คือนิยมนำคำบาลี สันสกฤตมาใช้ในรูปของคำแผลง โดยไม่คำนึงถึงรูปศัพท์ว่าเป็นไปได้หรือไม่ จะมีจุดมุ่งหมายเพียงต้องการเสียงสัมผัสเป็นสำคัญ เช่น

1. ส้มเค็มหักสะโนย พงงบุศสุกใจ แจงไนยอุรัง
 เออรโศกศรีสวาท อะหนักจากทุกซัง ลูบหน้าลูบหลัง หัวทังสารพะวง
 (สมเค็มหักสนันย์ พังบุศสุกใจ แจงไนยอุรัง (อุรา)
 เออนโอรุศรีสวาท อนิจจากทุกซัง ลูบหน้าลูบหลัง หัวทังสารพวงค์)
2. หังพระสุริโยไทย ส่องแสงแจงไปย
 ช่วยคุมช่วยครองป้องกัน
 (หังพระสุริโยไทย (อไทย) ส่องแสงแจงไป
 ช่วยคุมช่วยครองป้องกัน)
3. ควยวาเวริงยังมี ไหลลอยชลที
 เว็คสะหนุทธารจงลงไปย
 (ควยวาเวริงยังมี (เวระ) ไหลลอยชลที
 เวสนุ¹¹ท้านจิงส่งไป)
4. นาคังหังความ เทาจิงครัดตาม ไทสินพุงา
 เซินเจ้าเลาเรื่อง ไนยเมืองพารา เห็นไผโยโคยหนา เลามาพัวจหัง
 (นาคังหังความ(นาค)ท้าวจิงครัดตาม ไทสินทร์พุงา
 เซิญเจ้าเลาเรื่อง ในเมืองพารา เหตุภัยโคยหนา เลามาพัวจะหัง)

¹¹ หมายถึง พระวิษณุกรรม

5. พันนิก เจ้าชมนก
 เทียวบินอยู่ชวินไซว
 ทัวเคียวเปลี่ยวเอโก
 เซินนองสองนิรมัน
 (พบนกเจ้าชมนก
 เทียวบินอยู่ชวินไซว
 ทัวเคียวเปลี่ยวเอโก (เอกส)
 เซินนองสองนิรมล
6. บัดนี้จ๋ม่อนหยัง
 ลองบันหันวิถี
 ลองไปยไนยอำเมก
 บัดเคียวถึงพญา
 (บหนี่จะม่อนหยัง
 ลองมหนวิถี
 ลองไปไนอำเมก (อัมพร)
 บัดเคียวถึงพญา
7. รูปหล่อพระบพิตร
 ทูนทอบสอบวาโท (วาทะ)
 (รูปหล่อพระบพิตร
 ทูลทอบสอบวาโท
8. พี่ยเจ้าเรื่องราวคตหลัง
 อยู่นอยเกาะแก้วสายริน
 พี่ยเจ้าเจ้าอิน
- ฝูงวิหคที่ไนยไพโร
 บางเกาะไมยบางไพโรชน
 ร่องพุโทถึงตัวคน
 ช่มฝูงสัททริคคู่เซี่ย
 ฝูงวิหคที่ไนยไพโร
 บางเกาะไม้บ้างไซ้ชน
 ร่องพุโทถึงตัวคน
 ช่มฝูงสัททริคคู่เซี่ย)
 จะคะนึ่งถึงนาคี
 พากุมิจ้อระกัน
 เหลือนควยเน็กรจักชูน
 นางฉายาดามเทาไทย
 จะคะนึ่งถึงนาคี
 พากุมิจ้อระกัน
 เหลือนควยเน็กรจักชูน
 นางฉายาดามท่าวไทย)
- โถมโกรสคณอมเสียนไส
 วาบิกุโรยาเพ็กร
 โถมโกรสคณอมเสียนไส
 ว่าบิกุโรยาเพ็กรก่อน)
- เคิมทีพี่ยง
 แคเคียวเปลาเปลี่ยวเอกิน
 พูมินยาเสาซอมโทรม

(ที่จะเล่าเรื่องราวแต่หลัง อยู่ในเกาะแก้วสายริน พี่เล่าเจ้ายิน	เค็มที่พี่ยัง แต่เคียวเปล่าเปลี่ยวเอกิน (เอกา) ภูมินทร์อย่าเศร้าจอมโถม)
--	---

นอกจากนี้ยังมีคำที่ใช้ขึ้นมาบ่อย ๆ โดยไม่ต้องการสัมผัส ทั้งนี้อาจเป็นคำที่แต่ง
มาแล้วเพื่อจุกมุงหมายเดียวกัน แต่ก็นำมาใช้เฉพาะคำที่แต่งแล้ว เช่น

กิ่งคนปลูกสาง	เงาะเขินส่น้าง	กิ่งการสาขุขุ	
เป็นลูกหยอหยอย	ชิวชุกชุกคิย	ปริงปรางมากมี	กิ่งสวนอุกทียาร
(กิ่งคนปลูกสร้าง	งอกขึ้นส่น้าง	กิ่งก้านสาขี (สาขา)	
เป็นลูกหยอยย่อย	ช่อชุกชุกคิ	ปริงปรางมากมี	กิ่งสวนอุททยาน)
ไทรสอนสุรียา	หมี่โค่นิทรา	แถมอาวอรณ	
แต่นิทรดง (นิทรา)	เห็นองค์บังอร	นิกว่าเจ้านอน	กินนมมารคา
(ไทรสรสุรียา	มิโค่นิทรา	แถมอาวารณ	
แต่นิทรดง	เห็นองค์บังอร	นิกว่าเจ้านอน	กินนมมารคา)
พรินทุทอน		เหมือนมาแต่หลังนั้นหนา	
สวมสองทองฟ้า		มายังอากาศเวหัง	
ราชาครัดตามนงชญา		เรามาถึงไหนยเลาหนา	
(นรินทร์ภูธร		เหมือนมาแต่หลังนั้นหนา	
สวมสองทองฟ้า		มายังอากาศเวหัง (เวหา)	
ราชาครัดตามนงชญา		เรามาถึงไหนเลาหนา)	
ไปยรับนงสาว	จะแคนแควนค้าว	ควยเจ้าฉวัน	
รับกับอักษุรา	ไนยเช็คไพรสิน	บั้นยอกคิริ	ยักสินชีวัง
(ไปรับนงสาว	จากแคนแควนค้าว	ควยเจ้าฉวัน	
รับกับอษุรา	ไนยเช็คไพรสิน (ไพรสิน)	บั้นยอกคิริ	ยักสินชีวัง (ชีวา))

5. การออกตัวของกวี ถือเป็นธรรมเนียมนิยมอย่างหนึ่งในการแต่ง กวีจะออกตัวในลักษณะถ่อมตนว่าแต่งไม่ดีเพราะเพิ่งหัดแต่ง เพราะค้อยปัญญา ขออภัยท่านผู้อ่านในเหตุต่าง ๆ หรือขอให้ผู้อ่านช่วยท้อเคิมเสริมแต่งให้ไพเราะยิ่งขึ้น เป็นต้น

ในเรื่องไกรสิทธิ์ฉบับที่นำมาวิเคราะห์นี้ เป็นลักษณะของเรื่องที่คัดลอกต่อ ๆ กันมา และมีการท้อเคิมเสริมแต่งบ้าง จุดมุ่งหมายก็เพื่อความสนุกสนานของผู้อ่านหรือผู้ฟัง การออกตัวของกวีจะเป็นไปในทำนองการเขียนตัวสะกดการันต์ ลายมือที่เขียน และการรวบรัดคัดตอนในบทพรรณนา โดยอ้างว่าเกรงผู้ฟังจะเบื่อ เช่น

5.1 ออกตัวเกี่ยวกับการเขียนตัวสะกดการันต์

ข้าพเจ้าหากเพียร เขียนใหม่เซาทยา ไม้ออไมเอ
 ทำใหม่สันหัต ไม้ออไมโอ ทำใหม่เอี่ยมโอ เพราะว่าฉันทไม¹²
 รู้ใหม่เท่าไร บัญยากน้อย ถ้อยคำก็เบา
 เรียบเอาวิชา

(ข้าพเจ้าหากเพียร เขียนใหม่เซาทยา ไม้ออไมเอ
 ทำใหม่สันหัต ไม้ออไมโอ ทำใหม่เอี่ยมโอ เพราะว่าฉันทไม
 รู้ใหม่เท่าไร บัญยากน้อย ถ้อยคำก็เบา เรียบเอาวิชา)

¹²ไม = ใจ

5.2 ออกตัวเกี่ยวกับลายมือที่เขียน

ฉานวางไว้วาย	กล่าวเรื่องเนืองไป	ถึงฉานผู้เขียน	
ท่าใหม่เนียมเนียน	เขียนใหม่เป็นคำ	ยาเขาะเขี้ยหัว	ตัวฉานเหลี่ยหนา
หังทาร์ผู้สวก	ทนายท่าอวก	สวกไทยดุกตัว	
ฉานอ๊กสาเขียน	เพื่อนมาหลายวัน	ชวยนินทาฉั้น	ทวนหังหลายเอ๊ย
(ฉั้นวางไว้วาย	กล่าวเรื่องเนืองไป	ถึงฉานผู้เขียน	
ท่าใหม่แนบเนียน	เขียนใหม่เป็นคำ	อย่าเขาะเขี้ยหัว	ตัวฉั้นเลขหนา
หังท้านผู้สวก	ทนายท่าอวก	สวกให้ดุกตัว	
ฉานอ๊กส่าเขียน	เพื่อนมาหลายวัน	ชวยนินทา ¹³ ฉั้น	ท้านหังหลายเอ๊ย)

5.3 ออกตัวเกี่ยวกับการเล่าเรื่อง

กาง ^๒ รำไห้	พรรณามาได้	นิยายจะยึกตราสา	
เขียนลัคคักทอน	ฉดย่อนเข้ามา	ผู้หังนั่งดำ	ช่างหน้ายังเหลี่ย
(กางกางรำไห้	พรรณามาได้	นิยายจะยึกตราสา ¹⁴	
เขียนลัคคักทอน	ฉดย่อนเข้ามา	ผู้หังนั่งท่า	ช่างหน้ายัง <u>เลข</u> ¹⁵⁾

¹³ วิจารณ์ ก็เพื่อขอ

¹⁴ มากมาย

¹⁵ ยังมีอีกมาก

มีการบรรยายหรือพรรณนาอย่างเข้าแบบ ไม่ว่าจะเป็นการชมธรรมชาติ ชมโฉม
ตัวละคร ชมบ้านเมือง หรือบทพรรณนาคำครวญ ล้วนมีแบบแผนในการเขียนทั้งสิ้น คือจะ
ยึดถือเอาความไพเราะของถ้อยคำมากกว่าความจริง และนิยมการพรรณนาที่ยิ่งใหญ่เกิน
ความเป็นจริง เช่น

1. บทชมกาว

1.1 ตอนท้าวโกสินทร์ นรินทร์ นางวิมาลา ครุฑ และนาค เดินทางไปยัง
เมืองมุกขพิमान

สายัน เหน็บแล้ว	ทั้งห้าคลาด ¹⁶ แล้ว	นอนไถยไทรยสีย	
นิกเข้าโกชนา	เขาปลามากมีย	เสวยแล้วพุมีย	นอนไถยไทรยทอง
เขาดูามราตรีย	กระจันรีศหมี	ซินมา เรืองรอง	
แจงหัวเวหา	ยางแสงเทียนทอง	โหมยเส้าสีหมอง	นวนนงชัมเซย
พชัมคาวแก้ว	รีสีหมีสิแว้ว	งามภูไทรยเหลย	
ถักนันคาวทอง	เรืองรองน้ำเซย	ชัมเทคนองเอัย	ถักเรื่องเมืองมา
โหนดคาวประจำเมือง	เว็นเข้ามุนเรือง	แลกรายแก้วตา	
ถักนันชวันเซา	เรียกคาวเทร	ถักนันเลาหนา	คาวมาพาชีย
แลเห็นไรย๒	โหนดคาวอิไทรย	ตรงมัวชาชีย	
ชมกลางทางแล	ถักเทพาชีย	ทังหันพันปีย	เบาะแก่พีทรา
เทาเบาะไปยพลัน	แก่นางเมยชวัน	หนันคาวคกชา	
ถักคาวนันเลา	คาวหมูกาวกา	เปนเรื่องเมืองมา	รูสึกเทาไทรย
นวนเจามาลา	พังฉัวเบาะวา	นางมาแจงใจ	
ตรักถามขริน	นงนอยทรามไวย	โหนดคาวอิไทรย	ซินมา เรืองรอง

¹⁶ คำ "คลาด" เขียนสะกดด้วย "ค" แล้วเติมหาง "ศ" เป็น "คศ" เวลาอ่าน
จะออกเสียงเป็น "คลาด - สะ - แคล้ว"

ฌริบบอกพลัน แกพีจอมขวัญ นนัคควากวางทอง
 ดักันเลาหนา คาวฟูกคาวหมอน ดักันบั้งออน เรียกคาวเอกโดย
 (สายันท์เย็นแล้ว หิ้งห้าคลาดแคล้ว นอนใต้ไทรศรี
 นิกเอาโกหนา ซ้าวปลามากมี เสวยแล้วภูมิ นอนใต้ไทรทอง
 เข้ายามราตรี พระจันทร์รัศมี ขึ้นมาเรืองรอง
 แจงหัวเวหา อย่างแสงเทียนทอง ไม่เส้าศรีหมอง นวลน้องชมเชย
 พระชมคาวแก้ว รัศมีสีแวว งามกะไรเลย
 ดักันคาวทอง เรืองรองนำเขย ชมเด็กน้องเอ๋ย ดักเรื่องเนื่องมา
 โนนคาวประจำเมือง เว้นเข้าบุญเรือง แลพรายแพรวตา
 ดักันขวัญข้าว เรียกคาวเหรา ดักันเลาหนา คาวม้าพาชี
 แลเห็นไรไร โนนคาวอะไร ทรงมือข้าชี
 ชมพลงทางแล ดักแต่พาชี ทรงขรรค์พันปี บอกแก่พี่รา
 หัวบอกไปพลัน แก่นางเมียวขวัญ นนัคคาวคชา
 ดักคาวนั้นเล่า คาวหมุคาวกา เป็นเรื่องเนื่องมา รู้สักเท่าไร
 นวลเจ้ามาลา พังนิ้วบอกวา นางมาแจจใจ
 ตรีสถามนรินทร์ น้องน้อยทรามวัย โนนคาวอะไร ขึ้นมาเรืองรอง
 นรินทร์บอกพลัน แกพีจอมขวัญ นนัคควากวางทอง
 ดักันเลาหนา คาวฟูกคาวหมอน ดักันบั้งอร เรียกคาวเอกโต)

1.2 ตอนท้าวโกสินทร์ นรินทร์ และนางไกรสรสุริยา เดินทางกลับเมือง

มุขพิมาน

อี' ร' ไทยไกรสอนสุริยา เอาะชีวกัสสา
 ไสภารองไหเบี้ย๒
 ครุกหาปลอบวาทรามเขย รองท่าโหมยเลีย
 น้องเอ๋ยเจ้าซ่มคาวทอง

รศหมีสีไม้เส้าหมอง	เซ็นชมเทิดคนอง
เรื่องรองเต็มทั้งเมคา	
ครุฑทองลอยลงเวหน	วาแก่นองคั่น
นิระมันเจ้าซ่มท้าววิ	
แสงแก้วแว้ววจับสิ	ซ่มเทิดแก้วพิ
นารีหึงสองเสนาหา	
ทราวมไวยไกรสอนสุรียา	หายความโสกา
เหมือนมาแล้วแลแตกอน	
เมื่อนั้นโกสินภูทร	วานองสายสะมวน
บังออนชมท้าวเจ้าอา	
ให้สหายคลายในอุรา	เต็มทั้งทองฟ้า
ภูค้ำหน้าองสองไทย	
คาวหมูกาวหมีมีใน	ทรงที่ชีโส
ถักนั้นไปคาวประจำเมือง	
รศหมีสีแดงเหลือง	ชมเทิดบุญเรื่อง
ชวันเมืองยาเสาโสกา	
ทราวมไวยไกรสอนสุรียา	ทูลถามเชกถา
ข้างหน้าโนนท้าวอะไร	
ครึ่งมีนองชีโนนไป	หึงสองเท่าไทย
บอกไปไหนองรูรา	
โกสินณะรินว่ามา	โนนทรินองอา
คาวกาคาวแรงแยงกัน	
ว้อระคีตามสามพิลัน	ณะรินจอมชวัน
หิ้งหันบอกแก่เมียรา	
โนนท้าวอะไรเลาหนา	หึกควงชวงมา
บอกว่าไหนองเข้าใจ	

พระรินบอกสิ้นทุกพัน	หักดวงชวงนั้น
บอกไปว่าคาวเหรา	
แฉเห็นเป็นจะหมุหน่วยคา	พัวไปรกเกสา
บอกมาให้นองเขาใจ	
พระรินไคยินทรามไว	เมียงามตามใด
บอกไปว่าคาวคชชา	
แฉค้ำแปนจะหมุหน่วยคา	มึงวงมิงา
ถักันนั้เรียกคาวสาเกา	
แฉเห็นเป็นใบสายเสา	คาครุกกุเฮา
จำไว้โคเลาเพื่อนกัน	
คาวหังทองฟ้าสหวัน	มีอาคนาระพัน
โกชันมาแฉวนองฮา	
คาวรุงพุงทอยชันมา	สีแฉงแฉงกลา
ภูค้ำคังเมกชันมา	
แฉเห็นเป็นรูปยักสา	ใหญ่โตโสทา
สองสีเจ้าซั้มเท็กหนา	
(อรโทโกรสรสูรียา	ออกชื่อยักษา
โศการ้องไห้เบยเบย ¹⁷	
ครุฑาปลอบว่าทรามเซย	ร้องทำไมเลย
น้องเอ๋ยเจ้าชมคาวทอง	
รัสมีสี่ไม้เส้าหมอง	เชิญชมเด็กน้อง
เรื่องรองเต็มหังเมฆา	

¹⁷ ร้องไห้เว่ย ๆ หมายถึงส่งเสียงร้องไห้อยู่ตลอดเวลาไม่ขาดเสียง

ครุฑทองตอยสองเวหน	ว่ากันของคน
นิรมลเจ้าชมคาววิ	
แสงแก้วแวววิจับสี	ชมเด็กเทหิ
นารีหึงสองเสนาหา	
ทรามวัยไกรสรสุริยา	หายความโศกา
เหมือนมาแล้วแต่ก่อน	
เมื่อนั้นโกสินทร์ภูธร	ว่านของสายสมร
บึงอรชมนคาวเจ้าอา	
ให้สบายคลายในอุรา	เต็มทั้งท้องฟ้า
กู่คำหน้า ¹⁸ น้องสองไท	
กาวหมุกาวหมิมิโน	ทรงที่ชี้ไชร์
ถักนั้นคาวประจำเมือง	
รัศมีสีนกงเหลือง	ชมเด็กบุญเรือง
ขวัญเมืองอย่าเศร้าโศกา	ทอดตามเขนร่า
ทรามวัยไกรสรสุริยา	
ข้างหน้าโน้นคาวอะไร	หึงสองท้าวไท
ทรงมือน้องชี้โน้นไป	
บอกไปไหนของรูรา	โน้นหรือน้องอา
โกสินทร์นรินทร์ว่ามา	
คาวกาคาวแรงแยงกัน	นรินทร์จอมขวัญ
วรคิถามสามพิถัน	
ทรงธรรม์บอกแก่เมียรา	

18
กู่เด็กหนา

โน่นดาวอะไรเล่าหนา	หกดวงช่วงมา
บอกว่าไหนอง เจ้าใจ	
นรินทร์บอกสิ้นทุกพรรค	หกดวงช่วงนั้น
บอกไปว่าดาวเหรา	
แลเห็นเป็นจุมุกหน่วยตา	พอไปรกเกศา
บอกมาไหนอง เจ้าใจ	
นรินทร์ไคยันทรามวัย	เมียงามตามไฉ่
บอกไปว่าดาวคชา	
แลตำเป็นจุมุกหน่วยตา	มิงวงมิงา
ถักนั้นเรียกดาวสาเกา	
แลเห็นเป็นใบสายเสา	ทาครุฑอุเอา
จำไว้ไค้เล่าเพื่อนกัน	
ดาวทั้งห้องฟ้าฟากสวรรค์	มีอาจนารพรรณ ¹⁹
ไค้ขึ้นมาแล้วองอา	
ดาวรุ่งพุ่งหวยขึ้นมา	สีแคงแสงกล้า
คู่คำคัง เมฆขึ้นมา	
แลเห็นเป็นยักษา	ใหญ่โตโสภา
สองศรีเจ้าชมเด็กหนา)	

1.3 ทอนไกรสิทธิ์กับนางรัตนมานี เคนทางกลับเมืองมูขมิฬาน

ไกรสิกริทธิสิัก	ทวีชวณเมียรัก	ซั่มพระจันทรา	
รินรคัมคัทจน	เหนียวอกบับพตา	ดาวประจ่าน้ำ	ภูตะหลาแสงทอง
รคสมีสี่ไสย	คังเกลื่อนมาลา	ลอมฉันนาไนโยบาย	
ชมเห็คเล็คฟ้า	ดาวปลาแมวมอง	คัชะวันณันณะหัยอง	ม้าทองเทียบโรง

19
พรรณา

จำไวเท็คเจ้า	ดักนั้นชวนเช้า	คาวนาวาโยง	
สายเส้าเหล่าครีบ	ไปยสะหมบโอดอง	ลัคเลียวเคลียวโยง	โงุทีกาลาทุ
ดักนั้นชวนที	สุกทายมาลี	คาวปลาราทู	
คามเบี่ยนสำเก้า	ให้จมนสินทุ	โหนดเลากาวหมู	พรานทะนุกอมมอง
ดักนั้นชวนเช้า	คาวกวางกลางหา	คาวชาธวันสอง	
นายไกรอาสา	พิทพาสำเกาหง	จำไวรอมหวง	โคทรองยากติวง
เมื่อไปยโนยเมือง	โคแจงสะแคงเวียง	มุนเวียงจงจำ	
๒ ไวเท็คเจ้า	คาวพระยาราชหง	มะอญูรีตีวง	ลัคเลียวเทียวจอน
(ไกรสิห์ฤทธิศักดิ์	กรัสชวนเมียรัก	ชมพระจันทรา	
วิรบตพจร	เหน้อยอกบรพทา	คาวประจำน่าหน้า	กุกะหลาแสงทอง
รัศมีสีใส	ก้ง <u>เกลื่อนมาลา</u> ²⁰	ลอมถันนาใน	
ชมเด็กเล็กฟ้า	คาวปลาแวมมอง	คชวันฉันยของ	ม้าทองเหียบโรง

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

²⁰ เกลื่อน เป็นสัญลักษณ์ของคนๆ ที่เริ่มเข้าสู่วัยหนุ่มสาว มีลักษณะเป็นดวงขาวแนบอยู่ในผิวหนัง แต่ไม่เป็นขุย ไม่มีอาการคันแต่อย่างใด อาจขึ้นอยู่ไม่นานแล้วหายไปเอง ถือเป็นค่านิยมอย่างหนึ่งของคนภาคใต้ในอดีต นิยมกันว่าเป็นสิ่งสวยงาม ดังกับใช้เรียกชื่อหญิงที่ตนรักว่า "แม่แก้มเกลื่อน" ผู้ชายสมัยก่อนไม่นิยมสวมเสื้อ จึงเป็นการอวดเกลื่อนบริเวณอก บางครั้งจะทักเกลื่อนเป็นแถบประจุดสร้อยสังวาลหรือพวงดอกไม้ จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "เกลื่อนมาลา" ค่านิยมดังกล่าวเข้าใจว่าได้รับแบบอย่างมาจากมโนห์รายชกศิลป์ซึ่งอยู่ในความนิยมของคนๆ ในสมัยนั้น ปัจจุบันค่านิยมนี้ได้เปลี่ยนแปลงไป

จำไว้เด็กเจ้า ถัดนั้นขวัญข้าว กาวนาวาโยง
 สายเสาศาเพลาครบ ใบสนม²¹โอโอง ลกเลี้ยวเคี้ยวโยง โยทะกา²²ธาตุ²³
 ถัดนั้นขวัญที่ สุกท้ายมาหลิ²⁴ กาวปลารามู
 ตามเบี่ยน²⁵สำเภ ให้จมสินธุ โมน์เล้ากาวหมู พรานธมุด้อมมอง
 ถัดนั้นขวัญข้าว กาวกวางกลางหาว กาวชาตวันสอง
 นายไกรอาสา พักพาสำเภาทอง จำไว้ร่วมห้อง ไค้พร้อง²⁶ชูก้างศ์
 เมื่อไปในเมือง ไค้แจ้งแสดกเรื่อง บุกูเรื่องจงจำ
 จำไว้เด็กเจ้า กาวพญาราชหงส์ มบุริท้าง ลกเลี้ยวเที้ยวจร)

การกล่าวถึงชื่อคารต่าง ๆ นั้น แม้ว่าจะไม่ได้กล่าวในทำนองหายทักเกี่ยวกับโชค
 ชะตา แต่ก็จะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่ากวีมีความรู้ทางด้านโหราศาสตร์อยู่ด้วย ดังปรากฏชื่อ
กาวนักษัตร²⁷ เช่น กาวช้าง กาวม้า กาวกวาง กาวหมู กาวกา กาวปลา กาวจรเช้ และ
 กาวสำเภ เป็นต้น

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

²¹ ใบเรือ

²² สมอเรือ

²³ ไม้ที่ขึ้นเป็นปีกออกไปทางท้ายเรือ สำหรับกันน้ำที่กระเพื่อมเข้าเรือ

²⁴ ส่วนท้ายสุดของเรือสำเภ

²⁵ เบี่ยน, เบี่ยนเบี่ยน

²⁶ บอกกล่าว

²⁷ เป็นกลุ่มกาวฤกษ์ที่โหราใช้ทำนายโชคชะตา มีทั้งหมด 27 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีจำนวน
 กวางดาวไม่เท่ากัน (ดู : เทพ สาริกบุตร และคนอื่น ๆ, พจนานุกรม
 (กรุงเทพฯ: ลูก ส. ขรรณภักดิ์, 2525), หน้า 113.

2. ชมปลา

2.1 ทอนหัวโกสินทร์ นรินทร์ และนางวิมาลา ลงเล่นน้ำในสระ

บักเคียวถึงสุทา	ชายคลองนำสุลาไลย
ชวันเขาเจมาลา	บัลัญญาบักเคียวใจ
ชวนผู้รอมใจ	ถึงอามนำชายคงคา
อาบพลางทางเรียกนง	ฝูงปลาทองเคล้าเข้ามา
ชวันเขาเจมาลา	ชมฝูงปลาในนันทิ
โลมาปลากระหวี	ไหวระริมาข้างนาง
ชมพลางทางบอกผู้	เห็นหัวแคบรูปร่าง
สิ่งไสยในใจ	ใหม่รูปร่างอันใด
เทาบอกแก่เมียพลัน	หัวไทนันปลาช่วยไชย
ถักนั้นปลากะไหลย	ทำรูปร่างดังขึ้น
กุงกั้งหังแมงคา	คลานเอะมาเข้าแปบแปบ
ถักนั้นปลากะพง	ฝูงกระโสกโลกไปมา
(บักเคียวถึงสุทา	ชายคลองนำสุราลัย
ชวันช้าวเจ้ามาลา	บัลัญญาบักเคียวใจ
ชวนผู้รอมใจ	ถึงอามนำชายคงคา
อาบพลางทางเรียกนง	ฝูงปลาทองเคล้าเข้ามา
ชวันช้าวเจ้ามาลา	ชมฝูงปลาในนันทิ
โลมาปลากระหวี	ว่ายระริมาข้างนาง
ชมพลางทางบอกผู้	เห็นแต่หัวอูปร่าง
สงสัยในใจ	ไม่รู้ว่าเป็นใด
หัวบอกแก่เมียพลัน	หัวไทนันปลาช่วยชัย
ถักนั้นปลากะไร	ทำรูปร่างดังชัด
กุงกั้งหังแมงคา	คลานออกมาเข้าแปบแปบ
ถักนั้นปลากะพง	ฝูงกระโสกโลกไปมา)

2.2 ทอนท้าวโกสินทร์ นรินทร์ นางวรที และนางไกรสรสุริยาหลงเล่นน้ำใน

สระ

นวนนงตามไป	โนนปลาอันโค	ใหญ่ยวณักหนา	
พ่นน้ำขึ้นพวย	เหมือนฝนตกมา	แหบเทียมพญา	เข้าเรียกชื่อโค
ฉรินเข้าะพลัน	แกนองเอววัน	ปลานันโคใหญ่	
พ่นน้ำแต่ละที	เทียบคีรีใหญ่	ชมเทิดสายใจ	เรียกวาปลาว่าน
(นวนนงตามไป	โนนปลาอันโค	ใหญ่ยวณักหนา	
พ่นน้ำขึ้นพวย	เหมือนฝนตกมา	แหบเทียมพญา	เขาเรียกชื่อโค
นรินทร์บอกพลัน	แกนองเอววัลย์	ปลานันโคใหญ่	
พ่นน้ำแต่ละที	เทียบคีรีใหญ่	ชมเดิกสายใจ	เรียกว่าปลาว่าน

การที่กวีกล่าวถึงชื่อปลาทังกล่าว น่าจะพิจารณาได้ว่า

1. กวีเป็นคนท้องถิ่นภาคใต้ มีประสบการณ์เกี่ยวกับชีวิตสัตว์ทะเลเป็นอย่างดี เพราะปลาบางชนิดที่กวีกล่าวถึง เช่น ปลาคะเพียนทะเล²⁸ เป็นปลาที่ไม่ค่อยปรากฏแก่สายตาคนทั่วไปนัก แต่กวีก็สามารถนำชื่อปลาชนิดนี้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินเรื่องได้อย่างเหมาะสม ดังข้อความตอนที่กล่าวไว้

²⁸ ปลาคะเพียนทะเลมีรูปร่างลักษณะเหมือนปลาคะเพียนน้ำจืด แต่ขนาดโตกว่าประมาณ 2-3 เท่า มีนิสัยดุร้าย มีหลักฐานว่าเคยกินคนเป็นอาหาร ขอบอาศัยอยู่บริเวณอ่าวน้ำลึก ที่มีคลื่นลมสงบ (-จากการสัมภาษณ์ นายเดาะ สมพู่ อายุ 67 ปี อยู่บ้านเลขที่ 117 หมู่ 4 ตำบลพันท้ายนรสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทางการเดินเรือทะเล และรู้จักปลานชนิดนี้ดี สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2526)

: วงศ์ เขาวนระกวี ได้กล่าวอธิบายเพิ่มเติมว่า ปลาคะเพียนทะเลเป็นปลาที่มีความดุร้ายพอ ๆ กับปลาหมอตะเล และปรากฏว่าเคยกินคนเป็นอาหารด้วย

: พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กล่าวถึงปลาคะเพียนทะเลว่า เป็นปลาคะเพียนชนิดหนึ่ง ตัวแบน ๆ ค้านท้องหยัก เกล็ดอ่อน เรียกว่า ปลาโลกหรือปลาคะเพียนน้ำเค็ม

วันนี้จอมขวัญจะบันไดลอย
เป็นเหยื่อมีคณาปลาเพียน
หวนหันผันเวียน
เป็นอาหารหันใจหมัน
(วันนี้จอมขวัญจะบรรลัย
เป็นเหยื่อมีคณาปลา(ตะ)เพียน
หวนหันผันเวียน
เป็นอาหารมันหันใจ

ห้วยาเสียใจ
หังคูโหวลวงทองเวียง
หุ่มพลันหมันพาเจ้าไป
...
ห่อย่าเสียใจ
หังคูว่ายล่องทองเวียง
หุ่มพลันหมันพาเจ้าไป
...)

2. การที่กวีบรรยายฉากให้ตัวละครลงเล่นน้ำในสระใหญ่ มีคอกบัวบานสะพรั่ง แสดงว่าน้ำในสระเป็นน้ำจืด แต่กวีนำเอาชื่อสัตว์ทะเลเข้ามาเป็นตัวละครในฉาก เช่น ปลาวาฬ ปลาโลมา ปลาดวง กุ้ง และแมงกาคา เป็นต้น อาจพิจารณาได้ว่ากวีเขียนเรื่องตามประสบการณ์ของตัวเอง แต่อาจจะไม่เข้าใจสภาพภูมิศาสตร์ จึงไม่ได้พิจารณาถึงความสมจริง เพราะหากประสบการณ์ หรืออาจจะจงใจให้เรื่องดำเนินไปตามลักษณะของนิทานประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ที่เรื่องมักจะดำเนินไปชนิดเหนือความเป็นจริง

3. เนื่องจากผู้ฟังหรือผู้อ่านเป็นคนในท้องถิ่นภาคใต้ ดังนั้นการที่กวีนำเอาสภาพทางภูมิศาสตร์ตามที่ปรากฏในท้องถิ่นมากล่าวอ้าง จะทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟัง เกิดจินตนาการร่วมไปกับกวีด้วยก็เป็นได้ แม้จะไม่สมจริงนักก็ตาม

3. ชมไม้ผล

3.1 ทอนโกสินทร์ นรินทร์ นางวรกิ และนางไกรสรสุริยาชมไม้ผลในป่า
ขณะเดินทางกลับเมืองมุกขพิมาน

หูกอยูมิชา	ฉวีรินองยา	ชวนพิยสายใจ	
ชวนกันหักสนา	นอยน้ำต้มโย	เงาะเคียงเวียงไปย	เหมือนสอนอุคทियาน
มีหงหวาหลวง	สังสาคาคาศ์คา	สุกงอมหอมหวาน	
เกบส์เหว้ยเหตุนใจ	สองไทยสัมมราน	หังสองพูบาน	หุเวียนมังกุก

ละมุกทุพทรา	<u>จำปการ เกศ</u> ²⁹	ไวยไพรมวัน	
ทุพพันมากมิม	มะปริงมะปราง	มะเฟืองเนืองไปย	สุกแกงแสงซาจ
(หูกออยู่มิซ้า	นรินทร์น้องยา	ชวนที่สายใจ	
ชวนกันทศนา	น้อยหน้าลำไย	งอกเคียงเรียงไป	เหมือนสวนอุทยาน
มีทั้งหัวพลอง	ถึงสาคคาศคา	สุกงอมหอมหวาน	
เก็บเสวยเย็นใจ	สองโหลสำราญ	ทั้งสองภูบาล	ทุเรียนมังคุด
ละมุกทุพทรา	จำปการ เกศ	ไวยไพรมวัน	
ทุพพรมมากมิม	มะปริงมะปราง	มะเฟืองเนืองไปย	สุกแกงแสงซาจ)

3.2 ตอนโกสินทร์ นรินทร์ และนางวิมาลา ชมไม้ยลในป่า ขณะเดินทางกลับ

เมืองมุกพิมาน

ว่าแล้วเท่านั้น	สามองค์ทรงหัน	ชวนครุฑนาคมา	
คอยเหยียบ ³⁰ เลียบเดิน	ข้ามเห็นเนินผา	ไกรสรสุริยา	ชมไม้มากมิม
ทั้งคนปลุกสร้าง	เงาะเข็นส่นล่าง	กึ่งการสาชีย	
เป็นลูกห้อยยอย	ช่อชุกสุกคีย	ปริงปรางมากมิม	คังสวนอุททยาน
เหมือนแกล้งปลุกสร้าง	ในก่งทรงการ	น้อยหนั่งมังคุด	
สุกงอมหอมหวาน	เป็นทุกกึ่งการ	คอมลงถึงดิน	
(ว่าแล้วเท่านั้น	สามองค์ทรงธรรม	ชวนครุฑนาคมา	
คอยเหยียบเลียบเดิน	ข้ามเห็นเนินผา	ไกรสรสุริยา	ชมไม้มากมิม
ทั้งคนปลุกสร้าง	งอกขึ้นส่นล่าง	กึ่งก้านสาชีย	
เป็นลูกห้อยยอย	ช่อชุกสุกคีย	ปริงปรางมากมิม	คังสวนอุทยาน

²⁹ เป็นชื่อไม้คอก

³⁰ เป็นภาษาดั้ง หมายถึง "เหยียบ" ในภาษาไทยมาตรฐาน ในที่นี้หมายถึง คอย ๆ เดินเลียบ

เหมือนแกล้งปลูกสร้าง ในคองพการ น้อยหนั่งมึงคุด
 สุกงอมหอมหวาน เป็นทุกกิ่งก้าน ค้อมลงถึงดิน)

4. ชมไม้คอก

โถมงามทรามรักพิย	หัง สองสิรวมมาคา
เอวกล้มซ่มพริกสา	โหสบายคล้ายพระไทย
คังคนแกล้งปลูกสาง	คุดะหลาง เป็นแฉ้วไปย
งอกแอบแนบข้างโพ	เทาไทยโหนางซ่ม
สะโกหังโพแก้ว	คุด เป็นแฉ้วงามคุดม
เขินองหังสองซ่ม	งามกล้ม เกลียง เหมือนแกล้งทำ
เค็กเค้าหังสาวหยุก	หอมซ่มสุคน้ำไกรสอน
เจางามทรามบังออน	รวมอุทรแห่ง เกี่ยวกัน
นางแย้มแกมน่มส่วัน	จำปานันมีอยู่สอง
ขาวเหลืองคุดเรื่องรอง	เก็บโหนองหักซ่มเซย
(โถมงามทรามรักพิย	หัง สองศรีรวมมาคา
เอวกล้มซ่มพริกสา	โหสบายคล้ายพระไทย
คังคนแกล้งปลูกสร้าง	คุดสร้าง เป็นแฉ้วไปย
งอกแอบแนบข้างโพ	ท่าวโหโหนางซ่ม
สะโกหังโพแก้ว	คุด เป็นแฉ้วงามคุดม
เขินองหังสองซ่ม	งามกล้ม เกลียง เหมือนแกล้งทำ
เค็กเค้าหังสาวหยุก	หอมซ่มสุคน้ำไกรสร
เจางามทรามบังอร	รวมอุทรแห่ง เกี่ยวกัน
นางแย้มแกมน่มสรวรรค์	จำปานันมีอยู่สอง
ขาวเหลืองคุดเรื่องรอง	เก็บโหนองหักซ่มเซย)

มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาลัยศิลปกรรมศาสตร์

5. ชมป่า

กินแล้วเดินเฒ่า สงสารแก่เฒ่า กรียสรณาษา
 โหมเคยลำบาก บุกพริ้งหนามหนา แคลอนพริกสา ทำสูงบูงยาง
 สนสักรักชอรร ตะเคียนโคล้ไปย เจาะเขินซางทาง
 ชมเทิกเอววัน ทุกพรตาง๒ แค้ปอยออยซาง สู่กลางไนไพร
 (กินแล้วเดินเฒ่า สงสารแก่เฒ่า โกรสรณาษา
 โม่เคยลำบาก บุกพงหนามหนา แคล่วนพฤษา ทำสูงบูงยาง
 สนสักรักช้อน ตะเคียนโคล้ไป งอกขึ้นซางทาง
 ชมเด็กเอววัลย์ ทุกพรตางต่าง แค้ปอยออยซาง สล้างไนไพร)

6. ชมนาง

เห็นนางฉายา บันทม์นิกพรา เหนือแทนทองอยู่
 เท้าสิงพิงพิศ³¹ พินิคโฉมครุ ถันนังหังคู ครัวเกาะประทุมทอง
 เอวองชงคา ตกเกลื่อนมาลา นามสมสอง
 ไรอยเก็คเน็คเฒ่า เวากับมัตทอง พระกอนหังสอง ครัวอังกะระวัน
 พักตราคะหลาเขียน นัวมีวครีเขียน เจียนหยางนางสะหวัน
 บันทม์สมแทน งามแสนเก๊าหรั เหมือนหยางนางสะหวัน ชันบนเทพิน
 งามหังงามกัน งามเน็คงามถัน ครัวคันทะบุสิน
 เกลื่อนรายพรายเพริค งามเล็คนารี เหมือนทรงองคะอิน ชันคิงคิงไกร
 (เห็นนางฉายา บรรทมนิทรา เหนือแทนทองอยู่
 ท้าวสิงพิงพิศ พินิคโฉมครุ ถันนังหังคู ครัวคอกประทุมทอง)

31

เพลงมองอย่างพินิจพิจารณา

เหวอองค์ขงฆา ตกเกลือหมาลา นำชมสมสอง
 ไโรเทศเนตรเจ้า ราวกับมัทของ³² พระกรทั้งสอง คือองค์คชวัญ
 งามพักตราตะระเขียน นิ้วมือคือเทียน เขียน³³ อย่างนางสวรรค์
 บรรทมสมแทน งามแสนเกาหัดท์ เหมือนอย่างนางสวรรค์ ชั้นบนเทพิน
 งามพักตร์งามกรรณ งามเนตรงามถัน คือคันชบุศิมย์
 เกื่อนรายพรายเพริศ งามเลิศนารี เหมือนทรงองค์อินทร์ ชั้นถึงส์ตริงส์ตริย์)

กลวิธีในการประพันธ์

กลวิธีในการประพันธ์เป็นคุณสมบัติสำคัญอย่างยิ่งในการทำให้เรื่องมีคุณค่าในทางวรรณกรรม กลวิธีในการประพันธ์เป็นเครื่องมือให้เห็นถึงความสามารถของกวี วรรณกรรมเรื่องใดจะอยู่ในความนิยมของผู้อ่านมากน้อยเพียงใด บ่มขึ้นอยู่กับเทคนิคหรือกลวิธีในการประพันธ์เป็นสำคัญ

กลวิธีในการประพันธ์ที่ปรากฏในเรื่อง ไกรสิทธิ์

นก มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ฉากหมายถึง เหวอและส่วนประกอบเวทีตามเนื้อเรื่อง การประเมินคุณค่าในเรื่องฉากจะต่องคำนึงถึงความถูกต้องที่เกี่ยวกับเหตุการณ์และฉาก อันเป็นเครื่องมือให้เห็นถึงความประณีตในการแต่ง แม้ักเขียนหรือกวีจะมีสำนักประวัติศาสตร์หรือนักภูมิศาสตร์ก็จริง แต่ความถูกต้องแม่นยำในเรื่องฉากจะช่วยให้คุณภาพของเรื่องสมบูรณ์³⁴

³² ใช้ชื่อกณกมัทหวัมัทห้ายแบบมัทไบทอง

³³ เวียวนน

³⁴ กุหลาบ มัลลิกะมาส, เรื่องเดิม, หน้า 111.

ฉากในวรรณกรรมเรื่องไกรสิทธิ์มีหลายแบบ เพราะเป็นวรรณกรรมชาวบ้านขนาดยาวประมาณ 670 หน้า ลักษณะของการดำเนินเรื่องแบ่งเป็นหลายช่วงหลายตอน บทบาทของตัวละครก็ต่อเนื่องกันเป็น 3 ช่วงอายุคน คือช่วงของพ่อ เป็นตอนที่ 1 การดำเนินเรื่องเป็นเพียงฉากผ่านไปอย่างรวดเร็ว ช่วงของลูก เป็นตอนที่ 2 และช่วงของหลานเป็นตอนที่ 3 ทั้งช่วงที่ 2 และ 3 ดำเนินเรื่องไปอย่างละเอียด การบรรยายฉากมีทั้งสมจริง และเหนือความเป็นจริง

การบรรยายฉากตอนเริ่มต้นเรื่องไกรสิทธิ์ เป็นการกล่าวถึงเหตุการณ์ของบ้านเมืองในลักษณะของการตั้งเมือง โดยเริ่มเรื่องต่อจากบทไหว้ครูว่า

ยังมีเมืองหนึ่ง	ใหญ่กว้างทะเลหิ่ง
ชิวมุกคัมภีมา	
(ยังมีเมืองหนึ่ง	ใหญ่กว้างทะเลหิ่ง ³⁵
ชื่อมุขพิมาน)	

ตัวอย่างการบรรยายฉากในเรื่องไกรสิทธิ์

ฉากป่า ในเรื่องไกรสิทธิ์มีการบรรยายฉากเกี่ยวกับป่าอยู่ 2 ตอน คือตอนที่โกสินทรนรินทร์ และนางวิมาลาเดินทางกลับเมือง กับตอนที่โกสินทรกับนรินทร์ออกศึกตามนางไกรสร-สุริยาแล้วพากันกลับเมือง การบรรยายฉากจะกล่าวชมความงามของธรรมชาติและความอุดมสมบูรณ์ของพรรณไม้³⁶ โดยเฉพาะไม้ผล มีลักษณะบางประการที่ชวนให้พิจารณาว่าผู้แต่งเป็นคนท้องถิ่นภาคใต้ที่คุ้นเคยกับสภาพบ้านสวนในท้องถิ่นภาคใต้ เพราะมีการกล่าวถึงผลไม้หลายชนิดที่มีอยู่ทั่วไปในภาคใต้ เช่น

³⁵ บางครั้งใช้ "มะหิ่ง" หมายถึง กว้างใหญ่ไพศาล หรือมโหฬาร

³⁶ ดูตัวอย่างการบรรยายเกี่ยวกับพรรณไม้นานาชนิดจากบทที่ 4 หน้า 171

มีหิ้งหวาพลวง	<u>สังสาคคาศ์คา</u>	สูงงอมหอมหวาน	
เกบสเหว้ยเหญนใจ	สองไทยสัมมราน	หังสองพูบาน	<u>ทุเรียนมังกุค</u>
<u>ละมุก</u> ³⁷ พุกทรา ³⁸		
(มีหิ้งหว้าพลอง	สังสาคคาศ์คา	สูงงอมหอมหวาน	
เกบเสวยเย็นใจ	สองไทยสารัญ	หังสองภูบาล	ทุเรียนมังกุค
ละมุกพุกทรา)		

ฉากห้องฟ้า การพรรณนาฉากห้องฟ้าในเรื่องไกรสิทธิ์ มีลักษณะการบรรยายฉากอย่างสมจริงในแง่ของการลำดับเวลา คือวิถีจะเริ่มบรรยายเหตุการณ์ว่าเป็นเวลาเย็น ตัวละครที่กำลังเดินทางก็พากันหยุดพักเพื่อรับประทานอาหาร แล้วเป็นเวลาค่ำก็พากันนอนพักผ่อนใต้ต้นไม้ ขณะนั้นเป็นเวลาเที่ยงคืนสว่างส่องแสงสว่าง แล้วติดตามด้วยการกล่าวถึงดาวประจำเมืองและดาวต่าง ๆ จบลงด้วยการกล่าวถึงดาวรุ่งซึ่งหมายความว่าเริ่มสว่างแล้ว จากนั้นก็กล่าวถึงความงามของเมฆในยามเช้า

ลักษณะการพรรณนาฉากห้องฟ้า นับเป็นกลวิธีในการประพันธ์ที่เป็นความสามารถอย่างหนึ่งของกวี คือแทนที่จะเอ่ยชมดาวหลายชนิดติดต่อกันไป กวีกลับใช้ตัวละครเข้าไปสอดแทรกในเหตุการณ์ ด้วยการให้ตัวละครบสนักกันถามผลสักกันตอบ ทำให้บรรยายฉากสมจริงยิ่งขึ้น เช่น ตอนที่รินทร์กับนางวรรคิสมดาว

³⁷ หมายถึงละมุกป่า ซึ่งปรากฏเฉพาะทางภาคใต้ เป็นไม้ยืนต้น ใบคอกและหนาคคล้ายใบมังกุค ผลคล้ายละมุกบ้าน แต่มีขนาดโตเท่ากำปั้น เปลือกหนาและมียางมาก ผลเมื่อยังอ่อนจะมีสีเขียว มีรสเปรี้ยว เมื่อสุกจะมีสีเหลืองนวล มีรสหวานหอม, หอมสีบสุกะมาร์ค กรมการราชบัณฑิตยสถาน ผู้ซึ่งมีประสบการณ์เกี่ยวกับไม้ป่าพื้นบ้านภาคใต้ ยืนยันว่า "ละมุกป่า" จะปรากฏเฉพาะทางภาคใต้ของประเทศไทย

³⁸ บรรยายฉากป่าจบลงแค่ครั้งนี้ แล้วต่อด้วยเหตุการณ์อย่างอื่นในบทเดียวกัน

.
ว่อดีความสามีพสนัน	ฉะรินจอมชวนัน
หรงหันบอกแก่เมียร	
โนนคาวอะไรเลาหนา	หกกวงชวงมา
บอกว่ให้นองเข้าใจ	
ฉะรินบอกสิ้นทุกพัน	หกกวงชวงนัน
บอกไปว่คาวเหรา	
แอเห็นเป็นจะหมุหน่วยตา	ห่อไปรคเกศา
บอกมาให้นองเข้าใจ	
ฉะรินโคยอินทรมว	เมียงามตามได้
บอกไปว่คาวคช	
(วอดีความสามีพสนัน	นรินทร์จอมชวนัน
หรงชรรมบอกแก่เมียร	
โนนคาวอะไรเลาหนา	หกกวงชวงมา
บอกว่ให้นองเข้าใจ	
นรินทร์บอกสิ้นทุกพรณ	หกกวงชวงนัน
บอกไปว่คาวเหรา	
แอเห็นเป็นจุมกหน่วยตา	ห่อไปรคเกศา
บอกมาให้นองเข้าใจ	
นรินทร์โคยอินทรมว	เมียงามตามได้
บอกไปว่คาวคช)	

นอกจากนี้ยังมีการบรรยายฉากเกี่ยวกับเมธ โคยนำเอาเรื่องรามเกียรติ์เข้ามาสัมพันธ์กับเหตุการณ์ในเรื่อง คือตอนทศกัณฐ์ลักนางสีดา

คว่ารุงพุงพอยชินมา	สีแคงแสงกลา
คู้ค้ำคั้ง เมกชินมา	

แลเห็นเป็นรูปยักษ์	ใหญ่โตโสกา
สองสีเจ้าชัมเทคหนา	
เขินองกุเมกเมคา	หมันตั้งขึ้นมา
เป็นขงอกขงอนกอนเข้า	
เขินองสองอั้งงเข้า	คาทรุกุเอา
รูปเป็นรูปมารคักชา	
เป็นรูปยักษ์คินีปา	ใหญ่โตโสกา
เป็นรูปเทรากุมพีย	
กุราพระนองสองสีย	ชัมเมกคเมค
ทีเป็นหมายเหตุหลายหาง	
เหมือนหนึ่งรูปยักษ์กนาง	ท่าท่าท่าทาง
เหมือนจว้างควยกระบองเพ็คพลัน	

.

.

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนวนลิขสิทธิ์

แลเห็นเป็นรูปทศกัณ	พานางจอมขวัญ
แจมจันเทวีสีกา	
(คารารุ่งพุ่งพวยขึ้นมา	สีแกงแสงกล้า
คู่ค้ำคังเมฆขึ้นมา	
แลเห็นเป็นรูปยักษ์	ใหญ่โตโสกา
สองศรีเจ้าชมเดคหนา	
เขินองกุเมฆเมฆา	มันตั้งขึ้นมา
เป็นขงอกขงอนกอนเข้า	
เขินองสองอั้งงเข้า	คาทรุกุเอา
รูปเป็นรูปมารคชา	

เป็นรูปยักษ์ฉิมปีป่า	ใหญ่โตโสกา
เป็นรูปเหราภูมภีล	
กูราพระนองสองศรี	ชมเมฆ เมฆ
ที่เป็นมากมายหลายอย่าง	
เหมือนหนึ่งรูปยักษ์ลักนาง	ห้าห้าห้าหาง
เหมือนจะวางค้ำยกระบองเพชรพลัน	
.
.	
แลเห็นเป็นรูปทศกัณฐ์	พานางจอมขวัญ
แจ่มจันทร์ (เทวีสีดา)	

ฉากบ้านเมือง การบรรยายเกี่ยวกับฉากบ้านเมือง กวีไม่ได้กล่าวถึงมากนัก โดยเฉพาะฉากภายในราชสำนัก ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะกวีเป็นชาวบ้านธรรมดา ไม่มีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องภายในราชสำนัก หรืออาจจะเป็นเพราะเป็นเรื่องที่เล่าสู่กันฟังในหมู่ชาวบ้านด้วยกัน การพรรณนาฉากบ้านเมืองจึงกล่าวถึงเฉพาะหัวเมืองหรือชนบท และกวีก็บรรยายได้อย่างสมจริง เช่น ตอนที่ท้าวโกสสินทร์กับรินทรเคี้ยวทางกลับเมืองมุกขพิมาน กวีบรรยายเกี่ยวกับฉากบ้านเมืองตอนหนึ่งว่า

บักนั้นฉริบ	ตอบคำภูมื่น	แถกรุกนากมา	
พิยุแถเนาะ	ชาวชายพารา	น้องรักจักลา	ไปแลดูก่อน
เห็นเป็นแมนแท้	รูปร่างพ่อแม่	หาที่ภูทอน	
อยู่ทั้งชาวคอน	เทือกพิมายออน	เกรงชาวคอน	ของพระบิคา
น้องรักจักไปย	แถงเคี้ยวไสย	ฟังไทยบิคอน	
สืบสอกออกคววม	ตามเขาพารา	แมนแล้วจักมา	หาพิทรงหัน
ว่าแล้วหมิธา	กราบลาเซฎา	จับพระขันพลัน	
เดินเขาไปยเมือง	แลทรายนาหลัง	เหนเขาทหลาคัน	นั่งรายชายของ

บางชายเสี้ยวผ้า แก้วแหวนมีค่า เฉียนเงิรภารทอง
 แผลอกสาว^{๓๘} นังรายชายของ นุงปักหมักรอง รองเบาะชายของ

ถามชื่อถามชาย ใหลาเทาไทย ฌรินบอกไป
 ราคาไหมยมี ชายเพียงชายโพ มั่งมีเมื่อไทร ไหมยไคยสักโพ
 ภาแล้วเอาไป เทียน้ำโถมสีย เงินทองหังนีย

ภโหมยปราศหนา เป็นสักจิง^{๓๙} ชวุดามนงอิง นวนเงางามจิง
 เหมือนนางไอยสวัน ชวันเขาญาเคียง เจ้าเมืองพารา

หรงนามชิวไคย สุขใจทือา อันเมืองพารา นำมะกอนชิวไคย
 นางบอกไปพลัน เทาทุหรงหัน ครงเมืองเวียงไช

ชิวเทาโกสาน นังครานสายไอย อินสุรียาไสย เปนมะเหลสี

(บัคนันรินทร ทอบคำภูมินทร แก่ครุฑนาคมา
 ที่อยู่แทนอก ช่างชายพารา นองรักจักลา ไปแลดูก่อน

เห็นเป็นแมนแท้ ภูษาพ่อแม หาที่ถูชร
 อยู่พึ่งชวากอน เด็กที่บึงอร เกรงชวานคร ของพระบิคา

นองรักจักไป แ่ทองคำเคียวไซร์ พังโทบิคร
สืบสอก^{๓๙} ออกความ ดามชวพารา แมนแล้วจักมา หาที่ทรงชรรม

ว่าแล้วมิช้า กราบลาเขษฐา จับพระชรรค์พลัน
 เคนเข้าไปเมือง แลซ้ายหน้าหลัง เห็นชวกลาคัน นังรายชายของ

ถามชื่อถามชาย ใหลาเทาไท นรินทรบอกไป
ราคาไหม^{๔๐} ชายเพียงชายโพ มั่งมีเมื่อไร ไม้ไค้สักโพ

³⁹ สืบเสาะ

⁴⁰ มีคามากจนประเมินไม้ไค้

พาแล้วเอาไป เด็ดหน้าโฉมศรี เงินทองหั่งนี้
 ที่ไม่ปรารถนา เป็นสัจย์จริงจริง ขอดามน้องหญิง นวลเจ้างามจริง
 เหมือนนางในสวรรค์ ขวัญข้าวอย่าเคือง เจ้าเมืองพารา
 ทรงนามชื่อโค สุกไฟที่อา อันเมืองพารา นามกรชื่อโค
 นางบอกไปพลัน หัวผู้ทรงธรรม ครอบเมืองเวียงชัย
 ชื่อท้าวโกศาน นางคราญสายใจ อินทร์สุริยาไชร์ เป็นมเหสี)

ฉากสนามรบ ฉากสมรภูมิในเรื่องไกรสิทธิ์มีลักษณะเหมือนเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ หัวไป คือมีการสู้รบกันด้วยอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ มนุษย์ต่อสู้กับยักษ์ สิ่งแปลกออกไปคือ การสู้รบกันด้วยชั้นเชิงและไหวพริบ

ตัวอย่างการบรรยายฉากสมรภูมิในเรื่องไกรสิทธิ์

1. ฉากรบระหว่างไกรสิทธิ์กับยักษ์ไวพดกัทร

ยักษ์รายตายฉับ กำแกงแทงทับ เป็นดวงศอฬัน
 หีรอกปลอกคาย รุนวายกอกครร ขบเขี้ยวเคี้ยวพร กรูกันเข้ามา
 ประหมารหารอย หัวคักบาห้วย เลือคว่ายอาบตา
 มิวเคียวตื่นเคียว กอกเกี่ยวกันมา ลีคลิ้นปลิ้นตา เขามามีถอย
 ไวยกักยักสา ซ็อกคักคักชี่ สิงคลิเลือกไหล
 คักตรงลงมา ราชางะแหง หีเคียวให้ตาย
 พระอ่องทรงฉิน จับสินพาคสาย หุนเกสาไว
 กอนไหวถึงพรม เคชะนิกา เทวินอินทรา มาไปรคเกลาหมั่ม
 หังพระบิดา คาหาราทรามชม ครังนี้ลูกรอร
 ย็อกอนปรานั่ม ให้สินสอนคั่ม คักเสียนคักชี่
 หีเคียวให้ซาค ตักแตอากาศ ล่งทับยักสี่
 คักชะไกรใหญ่ แหบเทียมคิริ ทรงหันพันปี ยินชิมะโนไม
 เนาสอนออนกาย เนกพุงมุงหมาย เขาหีคักชะไกร
 แปลงพลันหันหี บักคิหีวันไหว เคาะสอนจอร์ไปย คักเสียนคักชี่

ไวยะภักโกรหัง บุคยังเวหา คักระสานตกลอง
 ทรงทอถอกสุรา มรณะงสังชา สิ้นหังโกศปลาย
 (ยักษร้ายกายยับ กำแพงแห่งหับ เป็นดวงลลิตอัน
 ที่รอกปลอกตาย วนวายถอกขรรค์ ชมเขียวเคี้ยวฟัน กรูกันเข้ามา
 ประมาณห้าร้อย หัวทกบ่าห้อย เลือดย่อยอาบตา
 มือเคียวตื่นเคียว ถอกเกี่ยวกันมา หลีกสิ้นปลิ้นตา เข้ามามีดอย
 ไวยพิศกรย์กษา ซอกคคชชี สิงคลิเลือกไหล
 ทัตถรงลงมา ราชจะแหง ที่เกี่ยวให้ตาย
 พระองค์ทรงบิน จับศิโรปากสาย ทนเกศาไว้
 ก่อนไหว้ถึงพรหม เกษะปिका เหวินทรอินทรา มาไปรคเกล้าชม
 หังพระปिका คาราทรามชม ครั้งนี้ถูกร้อน
 ยอกรประนม ให้ศิโรศรม ทัตเศียรคชชี
 ที่เกี่ยวให้ซาก ทกแต่อากาศ ลงหับยักษี
 คชโกรใหญ่ แหบเหียมคีรี ทรงขรรค์พันปี ยืนขึ้นโนมัย
 น้าวรอรอนกาย เนตรพุงมุงหมาย เข้าที่คชโกร
 แปลงพลันทันที ปรตพิวันไหว คอกศจรไป ทัตเศียรคชชี
 ไวยพิศกรโกรชัง หุคยังเวหา คชสารตกลง
 ทรงทอถอกสุรา มรณะงสังชา สิ้นหังโกศปลาย)

2. ฉากรบระหว่างโกรสิทธิ์กับยักษ์นนทภาณ

พระองค์ทรงพระชั้นแกวงกราย มานอำปะหมาย
 "พระเจ้าคามเท้าพันบันศว
 ซากพลัดเลือกพุงพรัว"^๒ มานหมียั่วหัว
 นีรมิกตึกพลันหันใจ
 เป็นขึ้นสองคนควายไวย คนหนึ่งไปย
 ปาวะรามาร

แปดครองก่องถึงบ้ายาคาน	ตักตองรองชาน
หม่อมมารพรงพรงกรูมา	
ลอมปรางเจ้าจันหมั้นหมาย	ตั้งโอโหมมา
กินฟ้าเจียนใหม่ใครจะหาร	
(พระองค์ทรงพระชรรค์แก้วกราย	มารอ้าปากหมาย
พอจะคามท้าวพันบั้นคอ	
ชากพลัดเลือกหุงพรอพรอ ⁴¹	มารมีย่อท้อ
นิรมิตคึกคักสนั่นใจ	
เป็นขึ้นสองคนควยไว	คนหนึ่งไป
<u>ปาวะรามาร</u> ⁴²	
แปดครองก่องถึงบ้ายาคาน	ตักตองรองชาน
หม่อมมารพรงพรงกรูกัน	
ลอมปรางเจ้าจันหมั้นหมาย	<u>ตั้งโอโหมมา</u> ⁴³
กินฟ้าเจียนใหม่ใครจะหาร	

3. ฉากยักษณ์นทภาณต่อสู้กับพญางระเบีป่า

บัคนันนันทะพาร	พงงกระบิกฉาวสาร	ฉุยอนกวนใจ	
ครันจะอ้อคอมนั๊ก	จักเสยทีไปย	หมันรูกันโนย	กูไสยเสยที
หมันรุกรังเทค	วากูฮาเพค	เป็นพระวีสี	
ครันจะแซเชือนนั๊ก	เห็นจักเสยที	กูจับพระยากระบี่	กับชุมพุพาร
ทำอิกกริกลัน			

⁴¹ ไหลหุงอย่างแรงไม่ชากสาย

⁴² ยังหาความหมายที่แน่ชัดไม่ได้

⁴³ ทั้งแถวแบบพร้อมที่จะเคลื่อนขบวนแล้ว มีคนร้องโห่เข้ามาเป็นขบวนแบบเอาดุษชัย

พิภพกีกอง สนั่นหัวทอง อากาศหาวคไหว
 กรจับพระยากระบี่ พัดก็ทุบพลัน กับพระนิมน หังพระยาชุมพู
 แล้วโลกดิบอ้ง ไนโยใจให้ผิง ลึงกับบาทกุ
 อัสสุราโลกไปย เท้าไทยแออยู่ เน้าสรแปลงณรู ตกหน้าพาทิ
 สิ้นทับซบฉัด นันทะพารสันทัก ไนม้วยเป็นผี
 ชุมพุกกระบี่ป่า ไบยรันยักสี อัสสุริหมีตาย
 ผาคโยนโจนจะ วิกที่มีมาก กระจหาพิทงหลาย
 ทองสรครั้งหนึ่ง ไนมถึงความตาย เอาะไปยทาหาย นานเกลาเท้าไทย
 (บัคนันนทภาพ หังกระบี่กล่าวสาร ยีวานกวนใจ
 ครันจะออกอมนัก จักเสยทีไป มันรู้กลใน กุไซร์เสยที
 มันรู้ซึ่งเหตุ ว่ากูอาเพศ เป็นพระฤาษี
 ครันจะแรเชื่อนัก เห็นจักเสยที กุจับพระยากระบี่ กับชมพุกภาพ
 ทำอิทธิฤทธิ์พลัน

พิภพกีกอง สนั่นหัวทอง อากาศหาวคไหว
 กรจับพระยากระบี่ พัดก็ทุบพลัน กับพระนิมน หังพระยาชุมพู
 แล้วโลกดิบอ้ง ไนใจให้ผิง ลึงกับบาทกุ
 อัสสุราโลกไปย เท้าไทยแออยู่ เน้าสรแปลงณรู ตกหน้าพาทิ
 สิ้นรทซบฉัด นนทภาพสันทัก ไนม้วยเป็นผี
 ชมพุกกระบี่ป่า ไบยรันยักสี อัสสุริหมีตาย
 ผาคโยนโจนจาก ฤทธิ์มีมาก กว่าที่ทั้งหลาย
 ทองสรครั้งหนึ่ง ไนมถึงความตาย ออกไปทำหาย ผ่านเกลาเท้าไทย)

4. ฉากโกสินทร์ นรินทร์สูกับยักษ์กุมภคัต

บัคนันชุนตุ๊กใจภาน คิกถึงสังสาร
 มีน่านเพื่อนมาแคไพร

บิวถึงถึงปรางควยไว	รองเรียกเมียไป
หลับไหลหรือนางไกรสอน	
หาสาเบาความแน่นอน	วันนี้ไกรสอน
เขธาเข้ามาพาไป	
นางไหรำไร	สั่งให้เทาโท
รีบไปตามนางแลหนา	
บัจน์รุกรมกันยักสา	แยกเสียงเปรียงมา
ยักสาโรครควีวไฟ	
รูวาเข้าพาเมียไป	รองไหรำไร
ยักเสณิมิกกายา	
เปนชินเจ็คคันโคครา	ใหญ่เทาพุดา
๑๑ แดครองกองไกรไกรทา	
เหาะบักเคียวควยไว	ยุงยางควางไป
บัจใจถึงเข้าพุดา	
๑๑ แลไปเห็นโหสองรา	ขุนมารยักสา
วามาแกนางไกรสอน	
ขุนยักไกรคนักบิวหยอน	เขาลอมพุดอน
กระบองนันทแวงทุกคน	
ชีวิตหมิงใหม่เป็นฝัน	เพราะมีวขุนยักท่า
ณวันผู้นองนุชชา	ตอบคำยักสา
หมิงน้ามอยบันไหล	
ขุนยักไกรครควีวไฟ	พรอมกันหันใจ
เขาคีเอาพังงา	
บักมันส้มเคจอะนุชชา	ปองกันยักสา
คิมามิตองเทาโท	

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนวนลิขสิทธิ์

โกสินธุ์พิสัยใจ	เล่นมาควยไว
พันไปถูกมานยักสา	
กายมอยเจกคีนมีวระนา	บัคเคียวยัก่า
มาเปนนีบสีคีน	
เล่นเขาลอมรอบพู้คีน	ถิวจักทุกคีน
ชัคมาไหทองสองไท	
ยักสาริกทีเค็กเหลิวใจ	คิริเข้าไหญ
ฉวยโคหุมวีคราชา	
บัคนันโกสินฉายา	แกวงพระชนริกหา
พูนากลับถูกยัก(สา)ปลัน	
ยัก่าโกรคนักคัวสัน	อานเวคควยพลัน
เปนไฟไหมมาหั้นที	
บัคนันฉวันหุมมี	เอาพระชนไชสี
แกวงชินคัมไฟบ้านาน	แซกโตมาคาน
ชุนยักโกรคนักโคจรจปาน	
มินานบุคฉวยเทวี	
พาครังตั้งโตหวัรีนี	บัคเคียวหั้นที
ครุคนากคามตริงตั้งไป	
(บัคนันชุนยักน้ใจพาล	คิคถึงสงสาร
มินานเพื่อนมาแต่ไพร	
บหิงถึงปรางคควยไว	ร้องเรียกเมียไป
หลับไหลหรือนางไกรสร	
หาสาบออกความแนนนอน	วันนี้ไกรสร
เขษฐาเขามาพาไป	

นางให้รำไร
 รีบไปตามนางแลหนา
 บัดนั้นกุมภักดิ์ยักษา
 ยักษาโกรธคือไฟ
 รู้ว่าเขาพาเมียไป
 ยัก เขนิมิตกายา
 เป็นชั้น เจ้าคนโคยตรา
 โกรธาแค้นร้องก้องไพโร
 เหาะบัคเคี้ยวค้ายไว
 บัคใจถึง เขาภูมา
 แลไปเห็นโทสงกรา
 ว่ามาแก่นางโกรธ
 ชุนยักษ โกรธหนักบ่หยอน
 กระบองนั้นแกว่งทุกคน
 ชีวิคมิงไม่เป็นผล
 นรินทร์บูณองบุธา
 มิงนำม้วยบรรลย์
 ชุนยักษ โกรธคือไฟ
 เขาก็เอาพังงา
 บัดนั้นสมเค็จอนุธา
 คีมามิคองท้าวไท
 โทสินทร์ผู้พี่สหายใจ
 พันไปตุกमारยักษา
 คายม้วยค้วย เจ้าคนมรณา
 มาเป็นสิบสี่คน

สั่งให้ท้าวไท
 แดกเสียง เบรียงมา
 ร้องให้รำไร
 ใหญ่เท่าภูมา
 ยูงยางขว้างไป
 ชุนมารยักษา
 เข้าล้อมภูธร
 เพราะมือชุนยักษา
 ทอบค้ายักษา
 พร้อกันพันใจ
 บ้องกันยักษา
 แล่นมาค้วยไว
 บัคเคี้ยวยักษา

แล่นเข้าล้อมรอบภูวคต	ถือจักรทุกคน
ชักมาให้ทองสองไท	
ยักษาดุทธิเศษเหลือใจ	คีรีเขาใหญ่
ฉวยได้หุ้มนรก ⁴⁴ ราชา	
บัคนั้นโกสินทร์ฉายา	แกว่งพระขรรค์ดุทธา
ภูผากลับถูกยัก(ษา)พลัน	
ยักษาโกรธนักตัวสั้น	อ่านเวทควายพลัน
เป็นไฟไหม้มาทันที	
บัคนั้นบรินทร์ภูมิ	เอาพระขรรค์ชัยศรี
แกว่งขึ้นคัมไพบนาน	
ขุนยักษาโกรธนักใครจะปาน	แหกรกไต่บาคาธ
มีน่านผูกฉวยเทวี	
พาตรงลงใต้ธรณี	บัคเคี้ยวทันที

(ครุฑหน้าคความตรงลงไป)

ตัวละคร

ตัวละครในเรื่องหมายถึงผู้มีบทบาทในเรื่อง ซึ่งอาจจะเป็นคนหรือไม่ก็ได้ การบรรยายตัวละครในเรื่องถือว่าเป็นศิลปะในการแต่งที่มีความสัมพันธ์กับผู้แต่งอย่างยิ่ง ลักษณะของตัวละครในเรื่องจะต้องเหมือนมนุษย์ หรือเป็นมนุษย์ แต่ไม่ใช่บุคคลจริง ๆ คนใดคนหนึ่ง

⁴⁴ หุ้มนรก เป็นลักษณะของการยกของหนัก ๆ สองมือ (ยกขึ้นสูง) แล้วปล่อยหิ้งลงไปที่ตรงจุดหมาย

ตัวละครที่สำคัญในเรื่อง โกรสสิทธิ์

โกรสสิทธิ์ โกรสสิทธิ์เป็นตัวละครเอกของเรื่อง เป็นแกนกลางที่ทำให้เรื่องดำเนินไปและจบลงด้วยดี กวีได้กำหนดคตินัยยะแก่นของโกรสสิทธิ์ไว้หลายประการ ดังนี้

1. เป็นผู้มีอิทธิฤทธิ์มากมาย เพราะมีแม่เป็นคนแก่พอเป็นยักษ์ซึ่งมีอิทธิฤทธิ์มาก ทั้งข้อความตอนที่กล่าววว่า

เอาไว้มิไค ใ้เซียบเคียบใหญ่⁴⁵ จะจึงพารา
 เทาศิกโลกะ โทโสโมหะ คิกหมวงปวงชา หลานยาให้ตาย
 เอาพันหมันโย พ้อของหมันไสย ริกทามะมาย
 นีลูกของหมัน เหมือนกันโคยหมาย นานไปจะไค กรุงศรีพิมาน
 สีนบุญของเรา หมันจักจึงเอา ม้ามิ่งสิงคราน
 เจ้าสินละมาลา เกรือกว่ามีหาน จะไคจะทาน รับรานไคฉะไหญ
 บิดาของหมัน เนาะกระหวาเรานั้น ตัวหมันเอาตาย
 ควยปีมีวัยัก รุสั๊กเทาคอย มีนุกสุคใจ ที่ไหญจะเสี่ย
 สมเค็จโกสิน จิตใจไชวชวน ครีเพลิงเล็งเสี่ย
 เอาแตนมัว ลูกไคซ้ำเสี่ย ใ้พันหมันไค ใ้เสี่ยวังสา

(เอาไว้มิไค ใ้เซียบเคียบใหญ่ จะจึงพารา
 หัวคิกโลกะ โทโสโมหะ คิกหมองปวงชา หลานยาให้ตาย
 เอาพันหมันโย พ้อของหมันไสย ฤทธามากมาย
 นีลูกของหมัน เหมือนกันโคยหมาย นานไปจะไค กรุงศรีพิมาน
 สีนบุญของเรา มันจักจึงเอา ม้ามิ่งสิงคราน
 เจ้าสินรุมาลา เกลือกว่ามีหาญ จะไคจะทาน รบราญไคไฉน

⁴⁵ เซียบเคียบใหญ่ หมายถึง เจริญเติบโตขึ้น หรือเมื่อโตขึ้น

บิคาของมัน นอกกระหวาเรา⁴⁶นั้น ทัวมันเอาตาย
 ค่ายฝีมือยักษ์ รู้สึกเท่าใด⁴⁷ มีบุตรสุดใจ ที่ไหนจะเสีย
 สมเค็จโกสินทร์ จิตใจชั่วชวิน คือเพลิงเพลิงเลีย
 เอาแก่นไม้ไว้ ถูกไค้ฆ่าเสีย ไว้พันชุนันโย ให้เสียวงศ์)

2. เป็นผู้มีรูปร่างหน้าตาสง่างามตามแบบอย่างของพระเอกในวรรณคดีไทย ดัง
 บทพรรณนาที่กล่าวไว้ว่า

กล่าวถึงกฤษณะ เจ้าค้อยรูคลาน รูปร่างงามเขียน
 พระหัตถ์ทราวยขวา ครีว่าฉายตาตามเขียน เขียน⁴⁸ เทาทุกวัน
 (กล่าวถึงกุมาร เจ้าค้อยรูคลาน รูปร่างอย่างเขียน
 พระหัตถ์ซ้ายขวา ครีว่าฉายตาตามเขียน เขียนเท้าทุกวัน)

นอกจากจะกำหนดให้ไกรสิทธิ์เป็นพระเอกที่มีรูปร่างหน้าตาสง่างาม มีอิทธิฤทธิ์
 มากมายแล้ว กวียังใช้คำนำหน้าเมื่อกล่าวถึงชื่อไกรสิทธิ์ในท่านองยกย่องชมเชยทุกครั้ง ดังนี้

ในเรื่องไกรสิทธิ์ฉบับที่นำมาวิเคราะห์ครั้งนี้ กวีกล่าวถึงไกรสิทธิ์ โดยใช้คำนำหน้า
 ชื่อ 29 ครั้ง ดังนี้

1. รูปหล่อบือพิท
(รูปหล่อบือพิท)	ทรงไชยไกรสิค
ทรงชัยไกรสิทธิ์)	8 ครั้ง
2. รูปหล่อบือพิท
(รูปหล่อบือพิท)	เท่าไทยไกรสิค
ท้าวไทไกรสิทธิ์)	1 ครั้ง
3. บัคนันบือพิท
(บัคนันบือพิท)	ทรงไชยไกรสิค
ทรงชัยไกรสิทธิ์)	2 ครั้ง

⁴⁶ นอกเหนือไปจากเราแล้ว คำว่า "กระหวา" หมายถึง "กว่า"

⁴⁷ มากมายจนนับไม่ถ้วน

⁴⁸ หมายถึง เขียนเขียน

4.	บักนั้นบัก (บักนั้นบัก)	จอมไตรโกรสัก จอมไตรโกรสัก	2	ครั้ง
5.	เมื่อนั้นพุมิ (เมื่อนั้นพุมิ)	โกรสักโฉมสี โกรสักโฉมสี	1	ครั้ง
6.	ฝ่ายหน้าบัก (ฝ่ายหน้าบัก)	ทรงไชโยโกรสัก ทรงไชโยโกรสัก	1	ครั้ง
7.	ฝ่ายหน้าบัก (ฝ่ายหน้าบัก)	เท้าไทยโกรสัก เท้าไทยโกรสัก	2	ครั้ง
8.	บักนั้นบัก (บักนั้นบัก)	ทูละไนโยโกรสัก ทูละไนโยโกรสัก	1	ครั้ง
9.	โกรสักโฉมครุฑมาม (โกรสักโฉมครุฑมาม)		1	ครั้ง
10.	รูปหัวท้าวโกรสัก (รูปหัวท้าวโกรสัก)		1	ครั้ง
11.	โกรสักทราชม (โกรสักทราชม)		1	ครั้ง
12.	โกรสักวิกที่สัก (โกรสักวิกที่สัก)		2	ครั้ง
13.	โกรสักวิกที่เรื่อง (โกรสักวิกที่เรื่อง)		2	ครั้ง
14.	โกรสักวิกหา (โกรสักวิกหา)		1	ครั้ง
15.	โกรสักเรื่องวิกหา (โกรสักเรื่องวิกหา)		1	ครั้ง
16.	ทูละไนโยโกรสัก (ทูละไนโยโกรสัก)		1	ครั้ง

17. พระอึ้งทวังไชยไกรสิทธิ์

1 ครั้ง

(พระองค์ทรงชัยไกรสิทธิ์)

3. เป็นผู้มีบุญบารมี จึงจะเห็นได้จากกรณีที่มีสิ่งเสริมบารมีหลายประการดังนี้

3.1 มีเหวคาคุมครอง คือได้รับความช่วยเหลือจากพระอินทร์ เมื่อครั้งถูกท้าวโกสินทร์สั่งเพชฌภาศให้น้ำกุมารน้อย (ไกรสิทธิ์) ใส่โกศทองลอยน้ำเพื่อจะให้ เป็นอาหารของปลาตะเพียนร้าย แต่พระอินทร์รับสั่งให้พระวิษณุกรรมแปลงร่างเป็นปลาตะเพียนว่ายนำประคองโกศทองไปปล่อยไว้บริเวณเกาะซึ่งเป็นที่พักของพญากระบี่ป่า และอีกครั้งหนึ่งเมื่อนางแก้วคารา ธิดาของพระอินทร์พาไกรสิทธิ์เข้าเฝ้า พระอินทร์ก็ประสาทพรพร้อมทั้งมอบศรศิลป์และพระขรรค์วิเศษให้

3.2 มีครุฑ คือฤาษีนาคาคูญ์เก่งกล้าทางคาถาอาคมเป็นผู้เลี้ยงดูอบรมสั่งสอนและประสาทวิชาคาถาอาคมให้

3.3 มีบริวารคือ พญากระบี่ป่าและม้าแก้ว (พญากุมภีร์) ทั้งสองเป็นทั้งที่เลี้ยงและเพื่อนที่ดี ในขณะที่เดียวกันก็ทำคนประดุจดังหาสผู้ซื่อสัตย์ด้วย

4. เป็นผู้มีความกตัญญูต่อกเวทเป็นเลิศ จึงจะเห็นได้จากการให้ความเคารพและปรนนิบัติต่อฤาษีนาคาคูญ์อย่างสม่ำเสมอ และเพราะความกตัญญูนี้เอง ทำให้เกือบเสียชีวิตถึง 2 ครั้ง เพราะยักษ์นนทภาพรูก่ออุบายนี้ จึงแปลงร่างเป็นฤาษีนาคาคูญ์ และเป็นนางแก้วคารามาหลอกล่อเพื่อจะให้ไกรสิทธิ์เสียที แต่พญากระบี่ป่าจับพิรุณได้ ทำให้ไกรสิทธิ์รอดพ้นจากอันตราย

5. มีน้ำใจเป็นนักกีฬา ยอมรับความเป็นจริงและรู้จักให้อภัย จึงจะเห็นได้จาก การสู้รบกับยักษ์นนทภาพร ผู้เป็นอาของนางรัตนมาณี ครั้งแรกไกรสิทธิ์พยายามหลีกเลี่ยงการต่อสู้ เพราะรู้ว่าคนเป็นผู้ฝึกจึงพยายามไกล่เกลี่ยพร้อมทั้งขอให้ยักษ์นนทภาพรให้อภัย แต่เมื่อตกลงกันไม่ได้ทั้งสองสู้รบกัน ในที่สุดไกรสิทธิ์ชนะ ยักษ์นนทภาพรมอบบ้านเมืองให้ครอบครอง แต่ไกรสิทธิ์กลับคืนบ้านเมืองให้ยักษ์ผู้ของยักษ์นนทภาพร 4 คนครองบ้านเมืองต่อไป กับตอนที่ไกรสิทธิ์เดินทางไปเมืองมุขพิมานเพื่อพบแม่ และต้องการล้างแค้นโกสินทร์ผู้เป็นลุง ปรากฏว่าสินธุมาลาออกมามารับศึกแทนโกสินทร์ ไกรสิทธิ์ไม่ยอมทำศึกด้วยโดยบอกกับสินธุมาลาว่า

ต้องการต่อสู้กับโกสินทร์เพื่อล้างแค้น แต่ยังไม่ทันได้สู้รบกัน พอคินรินทร์มาหย่าศึก ขอให้
โกสินทร์สำนักนิคมยอมขอโทษไกรสิทธิ์ และมอบบ้านเมืองให้ไกรสิทธิ์ครอบครองเป็นการไถ่โทษ
ไกรสิทธิ์ก็ยอมให้โดยง่าย ทุกอย่างจึงจบลงด้วยดี เพราะความมีน้ำใจเป็นนักกีฬาของไกรสิทธิ์

โกสินทร์ โกสินทร์เป็นโอรสของท้าวโลกศานกับนางอินทร์สุริยา มีอนุชาฝาแฝดคือ
นรินทร์ ทั้งคู่คงพลัดพรากจากบ้านเมืองตั้งแต่วัยเยาว์วัย แต่ด้วยบุญบารมีทำให้ได้มาอยู่กับ
พระฤๅษีผู้มีคาถาอาคมแก่กล้า จึงฝึกฝนวิชาความรู้ทางเวทมนตร์คาถาจนเชี่ยวชาญ แต่เมื่อ
ได้ครองบ้านเมืองแล้วกลับหลงมัวเมาในอำนาจจนถึงกับสังฆาฆาตตั้งแต่วัยเยาว์เป็นทารก ด้วย
ความหาวกระแวงเกรงว่าเมื่อหลานโตขึ้นจะคิดแก้แค้นแทนพ่อ (ยักษ์กุมภคัต) และจะแย่งราช-
สมบัติ แต่ในที่สุดก็สำนักนิคมยอมขอโทษและมอบบ้านเมืองให้ไกรสิทธิ์ครอบครองต่อไป

ตัวอย่างการบรรยายเกี่ยวกับท้าวโกสินทร์

เทาลูกจะแทน	พเนกเทาแดง	ศรีแสงสุริยัน	
ครีตังความคิด	ทรงวิกรมพลัน	ชินบันปรางจัน	ไกรสอนสุริยา
เทาทอกพเนก	แลเห็นโฉมตฤ	อะมะนุกบุตรา	
รุมปร่างกษมาน	เกียงคักตามรา	ใจใหม่ไทน้ำ	แมนแทนนิจ
ใหม่คักทุกซง	ใหม่คักอะหนิกจิง	บุนของนองยง	
เทารองคาไป	ไกรสอนสุริยา	ซังคิกมิกนิง	กัจจฉายา
ไกรสอนโฉมสี	รอยซงหงพิ	ทรงเค็กเซฎา	
เจ้าใหม่รูลา	พิเจ้าเคืองคา	ว่านุกบุตรา	ไหวพระพิชาย
เทาเร่งไกรทา	เทารองคาว่า	อินน้ำใหม่อาย	
แคระแคไทร	ไฉใหม่พิปราย	ซังคิกมิกไว	โหลกซำกู
เทาใหม่ปรานี	แลนเข้าไปคิ	ฉายาคาครุ	
พิเลียงกอกไว	รำไหดาวดู	ไกรสอนโฉมตฤ	ซำเสียไหคาย
แลนเข้าไปยคิ	วันนี้โคยหมาย	ฉาโคกะหวิน	
ครักสงงเพ็ชคาก	รายใจทุมิน	เจ้าใหม่โคยิน	คำภระมานกา

กุหลาบแพ้ชะคาก ไวไออุบาท โนยเมืองพารา
 ซาโหลอาสัน ไนวนันนิหา บิคามารคา เป็นสักครุเรา
 หนีลูกของหมัน ไหญูกถามาพลัน ที่ไหนจะเฝ้า
 เร้ายาไถไว ซ้ำเสียให้ตาย เร้าวัยบียเอา โถกพระทองทรวง
 ไปยเสียบักนี้ หุมลั้งซอที เป็นเหฐอัมภคา
 โหมคายทว่าลาว กับเทออัศสุรา หัวลูกหมันหนา โหพากันบีย
 ซ้ำควยอาวุก โลหิกจะตก ที่โนยพัพไทร
 จะเก็ถอุบาท โหมซาคเยียไซ ชุกหลุมฝงงไว กลัวจ้คีนมา
 จะหิงแตกาย เกรือกว่ามีตาย ทำโหลอาสา
 เอาไสยพระโถกพลัน ปิกหมันทริงทรี แล้วลวยซลทา เห็นว่าหมันคีน
 ทำหญาณมีไสย คิงพลันมันไหล รอกไปยเค็มซิ่น
 ซ้ำควยสิงนี้ คิงระว่าอิน คิงตายโหมคีน เทานีจำคำ
 (หัวลูกจากแทน พระเนตรห้าวแดง คือแสงสุริยัน
 คือคิงความคิก ทรงฤทธิมาพลัน ขึ้นบนปรางคจันทร โกรสรสุริยา
 หัวหอกพระเนตร แลเห็นโฉมครู อมบุษยบุตรา
 รูปร่างกุมาร เพียงตกตำรา ไวไม้ไค้หนา แม่นแท้แน่จริง
 ไมคิกทุกซัง ไมคิกอนิจจัง บุญของน่องหญิง
 หัวร้องคำไป โกรสรสุริยา ซ่างคิกบิกนึ่ง คิจริงฉายา
 โกรสรโฉมศรี ร้อยซังพังที่ ทรงเกษเกษรฐา
 เจ้าไม่รู้เล่า ที่เจ้าเคื่องคา ว่านุชบุตรา โหว้พระพี่ชาย
 หัวเรงโกรธา หัวร้องคำว่า อีหน้าไม่อาย
 แต่แรกแต่ไร โยไม้ภิปราย ซ่างคิกบิกไว้ ให้ลูกฆ่ากู
 หัวไม้ปราณี แลนเข้าไปคิ ฉายาคาครู
 พี่เลี้ยงกอกไว้ ไร่ให้ฉาวดู โกรสรโฉมครู ซ้ำเสียให้ตาย

แล่นเข้าไปที วันนี้โดยหมาย อย่าไถ่ถวิล
 ทรัพย์สินซึ่ง ร้ายใจหมิ่น เจ้าไม่ไต่ถวิล คำพระมารดา
 กูราเพชรผา ไว้อื้ออุบาทว์ ในเมืองพารา
 ข้าให้อาสน์ ในวันนี้หน้า บิคมารกา เป็นศักรูเรา
 นู้ออกของมัน ใหญ่กล้ามาพถัน ที่ไหนจะเฝ้า
 เราย่าไต่ไว้ ข้าเสียให้ตาย เร้วไวไซเอา โทศพระทองทรง
 ไปเสียมัน หุ้มลงชลธิ เป็นเหยื่อมัจฉา
 ไม่ตายช้าเล่า กับท้าวอสุรา พอลูกมันหนา ให้พากันไป
 ข้าด้วยอาวุธ โลหิตจะตก ที่ในภพไตร
 จะเกิดอุบาทว์ ไม่ชากเบียบโย ชุกหลุมฝังไว้ กลัวจะคืนมา
 จะหึงแต่กาย เกลือกว่ามิตาย ทำให้อาสา
 เอาใส่พระโกศถัน บิคมันครึ่งตรา แล้วตอยชลดรา เห็นว่ามีคืน
 ทำอย่างนี้ไซ คงพลันขรรลย์ รอกไปเค็มจีน

ข้าด้วยสิ่งนี้ ก็กระหวาดอื่น คงตายไม่คืน (เท่านั้นเจ้าข้า)

ท้าววรินทร์ ท้าววรินทร์เป็นฝาแฝดคุณของของท้าวโกสินทร์ แต่มินิสัยตรงกันข้ามกับ
 ท้าวโกสินทร์ คือเป็นคนมีจิตใจโอบอ้อมอารี รักวงศ์ตระกูล และเป็นผู้ปรารภนาสน์ดี
 ตัวอย่างการบรรยายเกี่ยวกับท้าววรินทร์
 ความเมตตากรุณา

ฌักรินบุญอง เหนยักร่ารอง สัมเป็คนกัหนา
 จักเปนเวรา เมื่อน้ำเราตาย กำเวนจักโคย แก้วตัวเราหนา
 คุรูกทาวาไปย กำเวนอะไรรย ยักเนาะสากส์หนา
 เหนแตกจักกิน เปนพันบันยา ว่างแล้วคุรูกทา เขาจักกาพถัน
 ยักรองข้าโทค หงงห้าโคยไปรก ยาเก็วซาพัน
 ซาเป็นแม่หมัย บัวตายมีกำ ทำแตกแทนัน กาวาสังสอน

จิงนางมาลา ชักใจขึ้นมา วายักยอกยอน
 ฉวยพระขันไชย แกม็พุมี่ พันยักบ่หยอน คัวชากคายพลัน
 เหนเลือกเอาะพรู เล่นมามอยู่ เมมาเลือกตัวสัน
 สองอ้งราชา เล่นเขามาพลัน จิงนางเมียชวัน เขาไคตันไทรย์
 หงงหาพรอมกัน

ส้มเก็คยักนัก นำคาเจียนไหลย นอนคายหงายอู
 แทบเทียมเข้าใหญ่ นะรินวาไปย ชับเซ็นเท็คหนา
 หงงหาพรอมกัน เหนยักวันร ภายชูเวกหนา

จับพระขันไชย แกวงขึ้นบ่ชา บังเกิดไผยมา ไหมยักกุมกัน
 คินขึ้นวาววู นองนอยพระทุ ชับขึ้นควยพลัน
 นางยักโสกา นำคาไหลยดัง กอคกับคินพลัน พิวเกิดลูกมา
 บัดนันฉริน ส้มเก็คโกสิน บूमันยา
 เทาหามนางยัก กูอันซิมมา หมิงยาไคยชา สักโหจำตาย

(เนรินทรบู่นอง เห็นยักบ่ร้อง สมเพชนักหนา
 จักเป็นเวรา เมื่อนาเรากาย กรรมเวรจักโค แกกัวเราหนา

ครุทว่าไป กรรมเวรอะไร ยักษนอกศาสนา
 เห็นแต่จักกิน เป็นพันปีชญา ว่าแล้วครุทเข้าจิตตาพลัน
 ยักษร้องขอโทษ หังห้าโคไปรก ออย่าเพอฆ่าพัน

ซ้าเป็นแม่หม้าย คัวคายมีกรรม ทำแต่เท่านั้น คำว่าสั่งสอน
 จิงนางมาลา ชักใจขึ้นมา วายักยอกยอน

ฉวยพระขรรค์ชัย แกม็อุมี่ พันยักบ่หยอน คอชากคายพลัน
 เห็นเลือกออกพรู แล่นมามอยู่ เมมาเลือกตัวสัน
 สองอ้งคราชา แล่นเข้ามาพลัน จิงนางเมียชวัน เขาไคตันไทร
 หังห้าพรอมกัน

ของนางรัตนมานีเหมือนนางเอกในวรรณคดีทั่ว ๆ ไป คือสูงค้ำยชาติตระกูลและพร้อมด้วย
ความงาม แต่ไม่มีบทบาททางด้านความสามารถอย่างอื่น เป็นเพียงตัวกลางที่ทำให้เรื่อง
ดำเนินไป

ตัวอย่างการบรรยายเกี่ยวกับความงามของนางรัตนมานี

พระอึ้งทรวงรัก เพลินไฉนหัวจิก นึกฉะหวินจินคา
ชะรอยทองนาง อยู่กลางโหนดหนา ปรากฏสุกมุกดา ลินลาเข้าไป
ถึงบารพะวารา เห็นแก้วแว้วตา รักตะมานีไฉน
ดอกลอนใบยกาน หลุกพ่านเอะไปย เท้าจุกเทียนไสย ส่งส่องมองกุ
เห็นนางฉายา บันทมนิคทรา เนื้อแทนทองอยู่
เท้าสิงหิงพิค พินิกโฉมทรู ถันนั่งหังกุ ครัวคะประทุมทอง
เอื้องชิงคา ทักเกลื่อนมาลา น้ำซึมส้มสอง
รอยเก็กเน็คเจ้า เรากับมัตทอง พระกอนทั้งสอง ครัวองคะชะวัน

พักทราคะหลาเขียน นัวมีวศรีเทียน เจียนหยางนางสะหวัน
บันทมส้มแทน งามแสนเก๊าหวิ เหมือนหยางนางสะหวัน ชันบันเทพิน
งามพักงามกัน งามเน็คงามตัน ครัวคันทะนูลิน
เกลื่อนรายพรายเพริค งามเล็ดนารี เหมือรหวังอิงคะอิน ชันคิงครัวงไทร
รูปหล่อบ้อพิค เท้าไทยไกรลิก ซัมลิมคลิมไปย
ทองอึ้งหวังนาง นางคินกิ้นไวย เหลือบตาถึบัย เห็นอึ้งหวังหวิ
บุคลูกจะแทน ไฉนทรงกองแทนน ความกลัวตัวสัน
ครักถามเท้าหัย มาไฉฐหวังหัน ทำซิมเห็งกัน หยางนิหมีคอน
อุหังบังอาค ชันปรากฏปราสาก _ _ แคสอน
ถาวาหมุมมาร จะพานพบจอน ชีวาจะคอน เป็นพักยักษ์สา
หารมาแคไฉนย อาคอิงหะนงจัย หมีกฉิวักสุรา
ชันมาปรากฏมาก ปรากฏไฉฐหนา มะบุกครุกหา หรีว่าหิสะไฉน

(พระองค์ทรงฤทธิ์ เพลินในหัวใจ นึกถวิลจินคา
 ระรอยห้องนาง อยู่กลางโน้มนหา ปรากฏศุกมุขคา ฉินลาเข้าไป
 ถึงบานทวารา เห็นแก้วแววตา รัตนมานีใน
 ถอดถอนใบคาล หลุดน่านออกไป ท้าวจุกเหียนชัย ส่งส่องมองดู
 เห็นนางฉายา บรรทมนิทรา เห็นอันทนทองอยู่
 ท้าวสิงหิงษิศ หินิศโฉมกรุ ถันนังหังคู คือคอกประทุมทอง
 เหวองค์ชงฆา ตกเคลื่อนมาลา นำชมสมสอง
 ไร เกศเนตรเจ้า ราวกับมัททอง พระกรทั้งสอง คือองค์คชวิฆ
 ทักครวตะละเขียน นิ้วมือคือเหียน เจียนอย่างนางสวรรค
 บรรทมสมแทน งามแสนเกาทัดดี เหมือนอย่างนางสวรรค ชันบนเทพิน
 งามพักตร์งามกรรณ งามเนตรงามถัน คือคันธบุศิศิลป์
 เคลื่อนรายพรายเพริศ งามเลิศนารี เหมือนทรงองค์อินทร์ ชันคิงส์ศรีงส์ศรี
 รูปหล่อพิตร ท้าวโทไกรสิทธิ์ ชมลิ้มลิ้ม⁴⁹ไป
 ทององค์ทรงนาง นางคันทัน⁵⁰ไว้ เหลือบตาแลไป เห็นองค์ทรงธรรม
 บุคลุกจากแทน ในทรวงดวงแนบ ความกลัวตัวสัน
 ครัสตามท้าวโท มาโยทรงธรรม ท้าชมเหงกัน อย่างนี้มีควร
 โอหังบังอาจ ชันปรากฏปราสาท --⁵¹แค่สวน⁵²
 ถ้าวามุมมาร จะพานพบจวน⁵³ ชิวาจะควร เป็นภักษย์ักษา

⁴⁹ เคลิ้ม

⁵⁰ หัน

⁵¹ เลื่อนหายไป 2 คำ

⁵² ตามคำพัง, เพียงคนเดียว

⁵³ พบกัน, พบโดยบังเอิญ

ท่านมาแต่ไหน อาของพะนางใจ มิกฉ้อสุรา
 ขึ้นมาปรากฏมาศ ปราสาทโยหนา มนุษย์ครุฑา หรือว่าหีนันัน

ยักษ์นนทภาพ ยักษ์นนทภาพเป็นอาของนางรัตนมานี เป็นผู้มีอิทธิฤทธิ์ยิ่งกว่ายักษ์
 คนอื่น ๆ รักพี่น้องและมีความห่วงใยนางรัตนมานีมาก กังจะเห็นได้จากการสู้รบกับโกรสสิทธิ์
 ยักษ์นนทภาพได้พยายามทุกวิถีทางที่จะให้ได้นางรัตนมานีกลับคืนมา และเมื่อรู้ว่าตนจะคงตาย
 ก็ยังเรียกนางรัตนมานีมาสั่งเสีย

ตัวอย่างการบรรยายเกี่ยวกับยักษ์นนทภาพ

เมื่อนันทาร เท่านั้นทะพาน	เห็นเสนามาร
โหลคคิกหัวกายา	
เสาสอนนอยพระไทยหนักหนา	ควยไพร่มรณะ
อัสสุรากวีวโกรคคีรไฟ	
เนคคองคิรแสงอะโนไทย	ตัวกูฎใหญ่
นอยใจพระไทยกุนอ	
เนคโยโยโหลยฉงพรวิ	เป็นกายใหม่หัว
หลารสาวจาวแทนคูนอ	
ครั้งนีสุทพิปริกสา	กุงจะคามไปยชา
ยามานับถิวชีวมัน	
(เมื่อนันทานหัวนนทภาพ	เห็นเสนามาร
โหลคคิกหัวกายา	
เสาร้าสร้อยนอยพระทัยหนักหนา	ควยไพร่มรณะ
อสุรากวีวโกรคคีรไฟ	
เนคคองคิรแสงอะโนไทย	ตัวกูฎใหญ่
นอยใจพระทัยกุนอ	
เนคณันันโหลยฉงพรพรอ	เป็นกายไม้ห้อ
หลารสาวเจ้าแทนคูนอ	

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนลิขสิทธิ์

ครั้งนี้สุดที่ปรึกษา
 อยามานับถือชื่อมัน)

กู่จะคามไปฆ่า

 กุหราน้ำเท้า ซื่อฝักหลารเจ้า เท็กเท้าทุบาน
 ข้าถึงแถกการ เจ็บอันพันที ครังนี้้นททาน ถึงตายไวปราณ
 มีหย่อหัวคัน

เราแพกทหาร ภาเถืองเมืองบาน วายปราณในยผจัน
 ที่ยังนับถือ เช็กมีว⁵⁴ทุกคน นันทพารคามผจัน คนนับว่าชาย
 พูระไนยไกรสิค ซัมแซงแรงวิก คิคเอาเราตาย
 ความสะหมักรักหลาร แล้วท่ายาหนาย เห็นกุดุคตาย เท็กทูนหัวเอัย
 เช็ดังหังสี เจ้าฟ้าปราณี เลียง⁵⁵ไวเป็นเชลย
 เกรือกมิทุกรอร ไชกรทหารเอัย มารชางนี้เลย รับคำอักษุรา

(กุหราน้ำเท้า ซื่อฝักหลารเจ้า เด็กหัวทุบาล
 ข้าถึงแถกการ เจ็บอันพันที ครังนี้้นททาน ถึงตายวายปราณ
 มีหย่อหัวคัน

เราแพกทหาร ลือเถืองเมืองบาน วายปราณในผจ
 ที่ยังนับถือ เช็กมีอทุกคน นนทพารคามผจ คนนับว่าชาย
 ภาไนยไกรสิค แซมแซงแรงดุทธิ คิคเอาเราตาย
 ความสมัครักหลาร แล้วท่ายาหนาย เห็นกุดุคตาย เด็กทูนหัวเอัย
 แซงหังสี เจ้าฟ้าปราณี เลียงไวเป็นเชลย
 เกลือกมิทุกรอร ไชกร⁵⁶ท่ายเอัย มารชางนี้เลย รับคำอักษุรา

⁵⁴ชยาคในฝีมือ

⁵⁵เข้าใจว่าเป็นสระ เีย คือ เลียง

⁵⁶ไชต่างมือ เป็นสำนวนหมายความว่าเอาไว้ไสย

พญากระบี่ป่าและม้าแก้ว พญากระบี่ป่าและม้าแก้วเป็นที่เลี้ยงของไกรสิทธิ์
พญากระบี่ป่าเป็นผู้พบไกรสิทธิ์อยู่ในโกศของลอยน้ามา จึงพาไปให้ฤๅษีนาคาคช่วยเลี้ยงดู ส่วน
ม้าแก้วคือพญากุมภีร์ ผู้เป็นสหายสนิทของพญากระบี่ป่า ฤๅษีนาคาคชุบด้วยเวทมนตร์คาถาให้
กลายเป็นม้า เพื่อจะได้เป็นพาหนะของไกรสิทธิ์ ทั้งพญากระบี่ป่าและม้าแก้วมีอิทธิฤทธิ์และ
สติปัญญารอบคอบมาก มีส่วนช่วยเหลือไกรสิทธิ์ให้รอดพ้นจากอันตรายหลายครั้ง

ตัวอย่างการบรรยายเกี่ยวกับพญากระบี่ป่าและม้าแก้ว

ฤๅษีนาคาคชุพญากุมภีร์ให้กลายเป็นม้า

นาคว่าเล่า จึงจงกงกลาว หล้าเท้ากุมพา
 เจ้าช่วยควยหระ ทานยาหมองสีย จะซึบกุมพิ เป็นอาชาชาน
 สามรับกับอั้ง ยอดส้อยนอยนั้ง โฉมตึงกูหมาร
 จึงอั้งหรงไชย ไปยหามาเนา เจ้าชวยคิกอาน เจ้ายาปราหรัม
 กุมพิคิใจ เซินเท้าเจ้าหัย ทามใจจะไปรคณัม
 ยอมดะหวายชีวา นาคาโคคัม เวียกถูทหรามซั้ม ไกรสิคมิคา
 ยานั้งอยู่เจ้า เซินพระชานเซ้า จะทาวกุมพา
 ชินมานั้งนัย กับไทยบิคา แลวเทานาคา นิกพลันหันจัย

ปาระหมี่ทิสวาง แดชาคปางกร มาชวยควยไวย
 โหนเห็นจักชู ลูกบักเกียวใจ บั้งเกิดเป็นไผย คิกพลันหันที
 ไหมเอ้ากุมพา มีอระนาเป็นผี เกิดเป็นมะโนไม
 ไนยกองอักคิ แดกรองกองมิ สู้บือคิพลัน
 วิตหาปราเส็ค เหมือนม้าแก้วเกิด ไนยแควนแคนสะหวัน
 เครื่องหรงทรายแพรว เล็คสะแล้วไกรจะหัน อักสะคอนจอนมัน เขาจะกองไผย
 หยีนน้ำอาสั้ม ทานเท้าโคคัม ซั้มชิกพิคสะไหม
 ลูบนำลูบหลัง หัวหังมะโนไมย แล้วยักสายจัย ไกรสิคลูกญา

(นาคว่าเล่า จริงจังก่งกล่าว หรือท้าวกุมภา
 เราช่วยค้ายรา ห่ายอย่าหมองศรี จะชูปทุมภิล เป็นอาชาราชา
 สำหรับกับองค์ ยอดสร้อยน้อยนง โฉมยงกุมาร
 จึงองค์ทรงชัย ไปหามารคา เราช่วยคิกอ่าน เจ้าอย่าปรารมภ์
 กุมภิลคิใจ เชิญท้าวเจ้าไท ทามใจจะไปรคณ
 ยอมถวายเป็นชีวา นาคาโคคม เรียกลูกทรามชม ไกรสิทธิ์บิคา
 อย่านั่งอยู่เจ้า เชิญพระขวัญขาว จากท้าวกุมภา
 ขึ้นมานั่งใน กับโทบิคา แล้วท่านาคา นึกพลันหันใจ
 บารมีที่สร้าง แต่ชาติปางก่อน มาช่วยค้ายไว
 ให้เห็นจักขุ ลูกบักเคี้ยวใจ บังเกิดเป็นไฟ คิคพลันหันที
 โหมเอกุมภา มรณาเป็นผี เกิดเป็นมโนมัย
 ในกองอ็คคิ แดคร่องก้องมี สู้บคิพลัน
 ฤทธาประเสริฐ เหมือนน้ำแก้วเกิด ในแคว้นแคนสวรรค
 เครื่องทรงพรายแพรว เลิศแล้วใครจะหัน อัสกรจรณ ออกจากกองไฟ
 ยืนหน้าอาศรม ทานท้าวโคคม ชมชิกพิสมัย
 ลูกหน้าอุบหลัง หัวตั้งมโนมัย แล้วยกสายใจ ไกรสิทธิ์ลูกยา)
 ม้าแก้วสั่งไกรสิทธิ์
 อ็คสะคอนสังเจ้า ทรงหันชวนเข้า ระวังอึงจิงคิ
 เจ้ายาหลังไหลย ไวไฉยนาริ เจ้าจำคำพิย หมันน็รอยกัน
 คู่ทองคูทีย ทรงกายไหยคิ ยาไวไฉยคิน
 ปาหนามปาเสียน จะเบียดเบียดคิน หยักเนื่อวางใจ
 อ็คสะคอนสอนแล้ว ลาทระนองแก้ว ไปยควยกระบิโพรย
 ลงสูหิมะเวก ไนยเช็กเขาใหญ่ เทียวสามรานใจ ไนยวาราคริ

(อัสกรสังเจ้า ทรงธรรมชวีธาว ระวังองค์จก
 เจ้าอย่าหลงไหล ไฉนาริ เจ้าจำคำที่ มั่นนี้ร้อยกล
 กุ่หว่างคูที ทรงกายให้ที ออย่าไว้ใจคน
 ป่าหนามป่าเลี่ยน จะเบียดเบียนคน หยักเนื้อวางใจ⁵⁷
 อัสกรสอนแล้ว ลาพระน้องแก้ว ไปด้วยกระบี่ไพร
 ลงสู่หิมเวศ ในเขตเขาใหญ่ เทียวสำราญใจ ในวาราครี)

การประเมินคุณค่าในเชิงวรรณศิลป์

การประเมินคุณค่า คือการวินิจฉัยทัศนคติโดยสรุปอย่างมีหลักเกณฑ์ว่าวรรณคดี
 เรื่องนั้นมีคุณภาพเพียงใด มีคุณค่ามีประโยชน์หรือไม่ เหมาะควรหรือไม่ ถ้าเป็น
 สารคดีก็ต้อง เน้นถึงความถูกต้องข้อข้อเท็จจริงต่อหลักการที่อ้างถึงและการให้
 ข้อคิดอย่างมีเหตุผลและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ถ้าเป็นบันเทิงคดีจะต้องเน้น
 ความรื่นรมย์บันเทิงใจความคิดประการต่าง และโดยนัยเดียวกันถ้าเป็นร้อยกรอง
 จะต้องมีน้ำหนักที่สำคัญที่เสียงฉลิลาจังหวะและภาพพจน์ เป็นต้น⁵⁸

จากการประเมินคุณค่าของวรรณกรรมนั้น อาจทำได้ทั้งภายในเนื้อเรื่องและอาจนำ
 ไปเปรียบเทียบกับวรรณกรรมเรื่องอื่นที่เหมาะสม ควรที่จะนำมาเปรียบเทียบกันได้ เพื่อให้
 เห็นลักษณะและคุณค่าเด่นชัดขึ้น

การประเมินคุณค่าทางค่านเนื้อเรื่องที่ปรากฏในเรื่องไกรสิทธิ์

เนื้อเรื่องคือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้แต่งนำมาแต่งให้เป็นเรื่องราวต่อเนื่องกันตั้งแต่
 ต้นจนจบ โดยให้รายละเอียดตามที่ผู้แต่งเลือกสรรไว้ สำหรับเนื้อเรื่องไกรสิทธิ์เป็นลักษณะ
 ของนิทานประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ผู้แต่งนำเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในชีวิตจริงมาปรุงแต่ง

⁵⁷ ไฉ้วางใจ, หยักใจ คือ วางใจ

⁵⁸ กุหลาบ มัลลิกะมาส, เรื่องเดิม. หน้า 98.

ผสมกับเหตุการณ์ที่เหนือความเป็นจริง แล้วเกี่ยวโยงเหตุการณ์เหล่านั้นให้ต่อเนื่องกันอย่างสมเหตุสมผล

เหตุการณ์ในช่วงแรก เป็นช่วงที่ท้าวโกสานครองเมือง มีเหตุการณ์ที่สำคัญเกิดขึ้น คือโกสินทร์กับรินทรถูกพญาอินทรีคาบไป และต่อมานางไกรสรสุรียาก็ถูกยักษ์กุมภคัตลักพาตัวไป เป็นช่วงของเหตุการณ์ที่พบแต่ความสูญเสีย

เหตุการณ์ในช่วงที่สอง เป็นเหตุการณ์ต่อเนื่องมาจากช่วงแรก คือหลังจากที่โกสินทร์กับรินทรได้เล่าเรียนวิชาจนแก่กล้าแล้วก็ลาพระฤๅษีเดินทางกลับเมืองมุขพิมาน ท้าวโกสานครองเมืองให้ครอบครัวจากนั้นโกสินทร์กับรินทรก็ออกติดตามหานางไกรสรสุรียา เมื่อนางไกรสรสุรียากลับมาอยู่เมืองมุขพิมานแล้ว นางก็คลอดบุตรซึ่งเกิดกับยักษ์กุมภคัต ทำให้โกสินทร์เกิดความระแวงเกรงว่าต่อไปภายหน้าบุตรนางไกรสรสุรียากับยักษ์กุมภคัตจะแย่งราชสมบัติ จึงหาทางกำจัดโดยสั่งให้เพชรฆาตนำตัวกุมารน้อย (ไกรสิทธิ์) ใส่โกศทองลอยน้ำไป

เหตุการณ์ในช่วงที่สาม เริ่มตั้งแต่ไกรสิทธิ์พร้อมด้วยพญากระบี่ป่าและม้าแก้วออกเดินทางไปยังเมืองมุขพิมาน ระหว่างการเดินทางได้พบเนื้อคู่คือนางรัตนมาณี ทำให้ต้องต่อสู้กับพญายักษ์ทั้ง 7 คน เรื่องจบลงตอนที่ท้าวโกสินทร์ยอมรับนิศ ไกรสิทธิ์ให้อภัยและไต่ครองเมืองมุขพิมาน

เหตุการณ์ทั้งสามช่วงดำเนินไปอย่างเกี่ยวพันต่อเนื่องกัน ฉากเริ่มเรื่องเกิดขึ้นที่เมืองมุขพิมาน และฉากสุดท้ายของเรื่องก็จบลงที่เมืองมุขพิมานเช่นเดียวกัน แม้ช่วงของเหตุการณ์จะห่างกันยาวนานจากวัยหนุ่มของผู้เป็นตา (ท้าวโกสานครองเมือง) ไปจนถึงวัยหนุ่มของหลาน (ไกรสิทธิ์) แต่ฉากทั้งสองแทบจะเรียกได้ว่าเป็นฉากเดียวกัน คือฉากแห่งความสุขสมหวังสำหรับเหตุการณ์ที่ดำเนินไปในเรื่อง เป็นไปในลักษณะของนิทานประโลมโลกประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์เข้ามาแทรก ตัวละครในเรื่องก็เป็นไปตามความนิยมของวรรณกรรมประเภทนี้ คือประกอบด้วย พระอินทร์ ฤๅษี มนุษย์ ยักษ์ ลิง จระเข้ ม้า ครุฑ นาค และกินรี มีการต่อสู้ระหว่างมนุษย์กับยักษ์ และในที่สุดมนุษย์ก็ชนะยักษ์ เข้าทำนองธรรมะชนะอธรรม

นอกจากนี้เนื้อหาบางตอนยังแสดงให้เห็นว่า ผู้แต่งมีความรู้เรื่องวรรณคดีหลายเรื่อง และสามารถนำเอาเหตุการณ์บางตอนในวรรณคดีเหล่านั้นเข้ามาแทรกในเรื่องไกรสิทธิ์ได้อย่างสมเหตุสมผล ทำให้เนื้อหาของเรื่องมีคุณค่ามากขึ้น เช่น นำเอาเหตุการณ์ในเรื่องรามเกียรติ์ตอนทศกัณฐ์ลักนางสีดามาก้าวไว้ในตอนนางไกรสรสุริยาชมความงามของดวงดาวและก้อนเมฆ โดยกล่าวถึงเมฆก้อนหนึ่งว่ามีรูปร่างเหมือนยักษ์ตอนทศกัณฐ์ลักนางสีดา นับเป็นการย้าความรู้สึกของนางไกรสรสุริยาซึ่งกำลังเศร้าโศก เพราะเพิ่งสูญเสียสามีคือยักษ์กุมภักดิ์⁵⁹ นอกจากนี้ยังนำเอาเรื่องสังข์ศิลป์ชัยมาก้าวอ้างตอนที่นางอินทร์สุริยาขอร้องท้าวโกสินทร์ให้ให้อภัยแก่นางไกรสรสุริยาและลูก⁶⁰ ทำให้เนื้อหาของเรื่องสมเหตุสมผลยิ่งขึ้น จึงน่าจะสรุปได้ว่าคุณค่าทางค่านี้อาของเรื่องไกรสิทธิ์ เป็นไปตามลักษณะของวรรณกรรมประโลมโลกประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ทุกประการ

การประเมินคุณค่าในเชิงวรรณศิลป์ที่ปรากฏในเรื่องไกรสิทธิ์

วรรณศิลป์ หมายถึงศิลปะในการแต่งหนังสือ หรือศิลปะทางวรรณกรรม⁶¹

ศิลปะเกิดขึ้นเมื่อศิลปินมีอารมณ์สะเทือนใจ แล้วถ่ายทอดความรู้สึกนั้นออกมาให้มีรูปหรือเสียงด้วยการเขียน วาด ร้อง ฯลฯ เมื่อเราได้ชมงานศิลปะชิ้นนั้น อารมณ์ที่ศิลปินถ่ายทอดไว้อาจกระทบใจ ทำให้เกิดรสชื่นในใจของเรา เมื่อกินอาหารเรารู้อรสอร่อยดี เมื่อชมผลงานของศิลปินเรารู้อรสอร่อยดี รสจึงเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นในใจของผู้ชมศิลปะ ไม่ใช่สิ่งที่อยู่ในผลงาน สิ่งที่อยู่ในงาน

⁵⁹ ยักษ์กุมภักดิ์ไค่นางไกรสรสุริยาโดยการลักพาตัวไป และไค้พยายามกระทำความคิจนางไกรสรสุริยาเห็นใจในความคิยอมเป็นคู่ครองด้วยความสมคิใจ แต่ภายหลังถูกท้าวโกสินทร์ฆ่าตาย

⁶⁰ หมายถึงไกรสิทธิ์ซึ่งเป็นลูกของนางไกรสรสุริยาและยักษ์กุมภักดิ์

⁶¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. (กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2525), หน้า 732.

ศิลปะคืออารมณ์ที่ศิลปินถ่ายทอดลงไว้ ศิลปินจึงเปรียบเสมือนพ่อครัวผู้ปรุง

"อารมณ์" ให้ผู้ชมงานศิลปะได้ลิ้ม "รส" นั้นเอง⁶²

ในวรรณคดี "รส" คือเครื่องปรุงรสของคำประพันธ์⁶³ ประกอบด้วย คุณ อลังการ และวิธี⁶⁴ รสวรรณคดีทั้ง 9 คือ

สุดยอดวิกรมวา-
ราพรพิภพสุสานาศร
อันไค้แก่

หาสุยาพญกตยวนภาวะ

นไวเต กติกาทุไร⁶⁵

⁶² กุสุมา รัชมนิ, "การวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามทฤษฎีรสของสันสกฤต,"

อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (2525), หน้า 1-2.

⁶³ วาคุภฏ, อสังการศาสตร์. แปลโดย ป.ส. ศาสตร์ ฉบับพิมพ์เป็นอนุสรณ์

ในงานฉาปนกิจศพ คุณหญิงวีว เกษตรหิรัญรักษ์ เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2504

(กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2504), หน้า 41.

⁶⁴ ในคัมภีร์อสังการศาสตร์ ได้อธิบายความหมายของคำว่า "คุณ อลังการ และวิธี"

ว่า

คุณ คือ ความดีทางการประพันธ์

อสังการ คือ เครื่องประดับของคำประพันธ์ อันไค้แก่ ศัพท์อสังการ (อสังการ
ฝ่ายเสียง) และอรรถอสังการ (อสังการฝ่ายความ)

วิธี คือ วิธีการร้อยกรอง อันไค้แก่ style (ฉิดา) ต่าง ๆ

⁶⁵ วาคุภฏ, เรื่องเก็บ. หน้า 89.

1. ศฤงคารรส⁶⁶ คือความซาบซึ้งในความรัก
2. วิีรรส คือความยินดีในความกล้าหาญ
3. กรุณารส คือความสงสาร
4. หาสยรส คือความขบขัน
5. อัทฤกรรส คือความอัศจรรย์ใจ
6. ภยานกรรส คือความเกรงกลัว
7. เราทรรส คือความโกรธ
8. พิภักสรรส คือความรังเกียจ
9. ศานตรรส คือความรู้ชอบอันมีอาการไม่ปรารถนาใด ๆ ความรู้ชอบอันเกิดจากการเสียสละ เป็น สภาวะ⁶⁷

ในคัมภีร์อสังการศาสตร์ ได้กล่าวเปรียบเทียบรสแห่งสรรพคติกับรสแห่งอาหารว่า "ถึงแม้สุกก็ ถ้าขาดเกลือแล้วอาหารไม่อร่อยฉันใด ภาพย์ปราศจาก 'รส' ก็ไม่อร่อยฉันนั้น"⁶⁸

⁶⁶ ในคัมภีร์อสังการศาสตร์ แบ่งศฤงคารรสออกเป็น 2 อย่าง คือ

1. สโยคศฤงคาร เป็นความรักระหว่างสามีภรรยาที่อยู่ด้วยกัน
2. วิปรธฆุศฤงคาร เป็นความรักระหว่างสามีภรรยาผู้ที่พลัดพรากจากกัน ทั้งสองอย่างมีทั้งคู่สามีภรรยาที่อยู่ด้วยกันอย่างลับ ๆ และอยู่ด้วยกันอย่างเปิดเผย

⁶⁷ คือความรู้สึกอันยืนนาน หรือความดำรงอยู่แห่งความรู้สึก อันหมายถึง "อารมณ์" ในคัมภีร์อสังการศาสตร์ กล่าวถึงสภาวะที่ว่า คือ รติะ (ฤติ) อุตสาห (ความอุตสาหะ) โสภ (ความโสภ) หาส (การหัวเราะ) วิสมย (การรู้สึกแปลกใจ) ภิติ (ความกลัว) ฤโรชะ (ความโกรธ) ชุคฺปสา (การรู้สึกเบื่อหน่าย) และนิสฺปฤหตา (ความไม่ต้องการสิ่งใด ๆ) ทั้งนี้มี 9 สิ่ง อันเป็นที่ตั้งของ "รส" ต่าง ๆ

⁶⁸ วาสุภฏ, เรื่องเคิม, หน้า 37.

ในเรื่องไกรสิทธิ์ แก่นเรื่องใหญ่ซึ่งถือเป็นแกนกลางของเรื่อง คือการพลัดพราก
จากกัน และการเดินทางตามหากัน กวีเน้นในเรื่องกฐณารสเป็นสำคัญ

ในคัมภีร์อสังการศาสตร์ กล่าวว่า

กฐณารส เกิดแก่ "สภายีภาวะ" คือความโศก เมื่อจะบังเกิดรสนี้ ควร
กล่าวถึงการเหล่านี้ คือ ร้องไห้ หน้าซีดลง สลบ พุกด้อมตัว รำพัน และการหลัง
น้ำตา⁶⁹

ตัวอย่างกฐณารสที่ปรากฏในเรื่องไกรสิทธิ์

1. ตอนนางอินทร์สุรียาเศร้าโศกเสียใจที่พญาอินทรียิวเมียคามสองกุมารไป

นางอินทร์สุรียา	รู้ว่าปักษา	พาเอาจอมฝนลูก	
นำเนตรไหลถึง	สลบถึงพลัน	บ่นแทนนิตรา	นางนมพี่เลี้ยง
เข้ามาประเคียง	ทั้งร้ายทั้งชวา	เอาน้ำคอกไม้	
มาลูบไลहा	นางฟื้นขึ้นมา	ถามหาลูกพลัน	นางน้องร่าว่า
ไอสองกำกรว	มาช่วยอาสัน	แมจักอยู่ไฉย	
ซอตายไปยกัน	หาสองจอมชวร	ที่ในยเมืองผี...	
แล้วนางฉายา	เขาในยหอมพลัน	นางนาคลำยอง	
เกลือกกลิ้งไฉยหวง	แท้บม้วยอาสร	กำแล่นองเฮย	เว้ารามาทัน
แมยหาโศกสร	เลัยอิสรสุรียา	ถาววามีตาย	
ทั้งสองโฉมฉาย	จักกลับคืนมา ...		
(นางอินทร์สุรียา	รู้ว่าปักษา	พาเอาลูกจอมขวัญ	
นำเนตรไหลถึง	สลบลงพลัน	บ่นแทนนิตรา	นางนมพี่เลี้ยง
เข้ามาประเคียง	ทั้งร้ายทั้งชวา	เอาน้ำคอกไม้	
มาลูบไลहा	นางฟื้นขึ้นมา	ถามหาลูกพลัน	นางน้องร่าว่า

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 39.

ไอ้สองกำพร้าว มาม้วยอาสัญ แม่จ๊กอยู่โย
 ขอตายไปกัน หาสองจอมขวัญ ที่ในเมืองผี ...
 แล้วนางฉายา เข้าในห้องพลัน นางนาถสายของ
 เกลือกกลงในห้อง แหยม้วยอาสัญ กรรมแล้วน้องเอ๋ย เวรามาทัน
 แม่อย่าโศกศัลย์ เลยอินทร์สุริยา ถ้าว่ามีตาย
 ทั้งสองโฉมฉาย จักกลับคืนมา ...)

ข้อความตอนนี้มีสถาปัตยกรรมเป็นเนื้อหาสำคัญ แสดงภาวะทุกข์โศก ทำให้เกิดรส
 สงสารเห็นอกเห็นใจ มี วิภาวะ⁷⁰ คือการสูญเสียลูก (การพลัดพรากจากกัน) และมี
อนุภาวะ⁷¹ คือการร้องไห้ สลบ และความคิดที่จะตายตาม

2. ตอนนางอินทร์สุริยาเศร้าโศกเสียใจที่ยักษ์กุมภคณฑ์ลักพานางไกรสรสุริยาไป

นางอินสุริยา ไคยอินทาสา ทูนเท้าวไฉน
 ลูกเล่นออกมา ด้่ามั่งไม้ ๒ ดวยชายเคียวไฉน นุงหิมใหม่
 รวาลูกหาย ยืนยวเหมือนตาย ด้่ามั่งใหม่
 จิตออกจากวาง ยืนครางเหมือนผี ที่เลียงเทวีย เซานั่งควายพลัน
 ครันคืนพินตัว เหน่น้ำแต่มัว นางนองโสกสรร
 ไกรยสอนแม่เอ๋ย เจาเฝ้าทุกวัน ดึงบัวแมนัน หนีไปขเมืองมาน
 นางอินสุริยา ราวองโสกา ไฉนยามราตรี
 เกลือกกลงนึ่งไป ไฉนปราสาทสีย ...

^{70, 71} ในคัมภีร์อสังการศาสตร์ กล่าวถึง "วิภาวะ" และ "อนุภาวะ" ดังนี้
 วิภาวะ ใ้แก่รูปสมบัติ วยเยาว์ กิริยาท่าทาง และเครื่องประดับของหญิง
 อันเป็นที่รัก

อนุภาวะ ใ้แก่การกระทำ เช่น การชำเลื่องตา การกระดิกตัว การ
 เป็นลม ชนลุก เหนือออก หน้าซีดลง ตัวสั่น น้ำตาไหล และการพูด เป็ช่น

(นางอินทร์สุรียา ไต่ยันทาสา ทูลท้าวภูวไนย
 ลูกแตนออกมา น้าหนุ่มใหม่ใหม่ ฉวยชายเคียวไว้ บุ่งห่มไม่มี
 รู้ว่าลูกหาย ยืนอยู่เหมือนตาย น้าหนุ่มไม่มี
 จิตออกจากร่าง ยืนครางเหมือนผี ที่เลี้ยงเทวี เซานั่งค้ำยพลัน
 ครั้นตื่นฟื้นตัว เห็นแต่หน้าผ้า นางน้องโศกศัลย์
 ไกรสรแม่เอ๋ย เจ้าเฝ้าทุกวัน ถึงพ่อแม่ฉัน หนีไปเมืองมาร
 นางอินทร์สุรียา ร่ำร้องโศกา ในยามราตรี
 เกลือกกลิ้งนึ่งไป ในปราสาทศรี ...)

ข้อความตอนนี้มีสอานี้ภาวะคือความทุกข์โศก มีการสูญเสียลูก (การพลัดพรากจากกัน)
 เป็นวิภาวะ และมีอนุภาวะ คือ การร้องไห้ เชื่องซึม สลบไป

3. ตอนนางไกรสรสุรียากร่ำครวญถึงลูก (ไกรสิทธิ์) ซึ่งถูกท้าวโกสินทร์สังข่า
 โดยให้เพชรฆาตนำใส่โกศของลอยน้ำไป

นางน้องรองฝากลูกชาย	หลักเมือง เรืองฉาย
เมตาข้าค้ำชูช่วยชู	ชวยคัมชวยชู
ยาให้อภัยสัจจครู	
เอ็นดูเทิดนางพระคิงศา	ในโลกกะโลกา
เสิวเมืองเป็นหลักรักษาสา	
ส่งยารถึงไวไหเห็น	เมกชะหล้าเนื้อเย็น
คุมครองปองไวไหเป็น	
แม่เจ้าสายสินทุเป็น	ยาให้สัจจครู
ข้าไหวจึงใจเอ็นดู	
บีเบียนลูกข้ามาคาย	บุญมีหมิตาย
ตัวเจ้าเกิดเลาเป็นชาย	
ครอคนำแม่เนื้อเจือไปย	

หังพระสุริโยโนทัย	สองแสงแจงไปย	
ช่วยคุมชายครองปองกัน		
ยาให้ลูกชายอาสัน	ควยสักครุพลัน	
ทิมันแกลงคิกริกสะหย่า		
พระภายทารโคเมต้า	พระพุมเจ้าช่า	
หังพระท่าแจ็กก่าพลี		
หงพระแจมแจงแสงไสย	สองจับพิบพิไกรย	
เมต้าเอนกุกุหมาน		
ลูกนอยเซาลอยซล่ทาร์	เป็นซิกพิคยาน	
ลูกควยชอยคุมहुมไปย		
ช่าไหวถอนแซกเว้คนัย	เมืองแมนแคนโคร	
เร้วไวยเรงส่งยามมา		
ช่วยคุมहुมบุกยักสา	ยาให้โคมา	
อปะนร่าก่าจักสักครุ		
เทเว้คนัยแซกสินหู	พิวโคเอนกุ	
ลูกช่าเซาพาลอยชน		
ควยวาเทไทยไสยกัน	ว่าเจ้าอักกุสัน	
ลูกบันแซกเว้คนัยถอน		
ชันฟาลูกมักสะกานบัย	ฝากบุกสุกจัย	
ชันตำร่าถึงนาคี		
พระโลกกะมาน	ดิรสารบันชี	โครชัวโครคิ
ครั้งนูลูกขามาตาย	ควยพระพิชาย	ทารโคเมต้าปราหนี
อระไทยไกรสอน	เห็นมานคาจอน	เจ้าหวังโสกา
โนยามราครี	ควยภีเลียงมา	อยู่แล้แต่ทล้ง

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

พวกคลื่นหลังบัลลังก์ รั้วจิกภิศหัว นึกว่าลูกยัง
 ผูกสะกุงขึ้นมา กรควาโคยหวัง หมี่พิบรอยซัง เจ้าทรงโสกา
 บันทมั้งแล้ว แลเห็นน้ำเจ้า บุนปลุกลูกยา
 เจ้ารองเรียกไปย มาไวพิพมา สะเหว้ยน่มมานคา คักนิกเหลียวใจ
 ลูกขึ้นควาหา หมี่พิบเจามา โสการว่าโร
 ภิเลี้ยงถามวา แมควาอันคัย ไกรสอนหรามไว คอยโคสะคิมา
 ล้มลงคังดวง กับแผนแหบปราง รongครางโหยหา
 โอ๒ ซวันเช้า เจ้าวายชีวา จะอ๊กมานคา น้ำทูนหัวเอัย
 ยังแควิสากเจ้า ยายหยอกเยาะเยา แมท่าโคยเหลย
 ยังกว้างหลังไธย เร้งบัยเก็คเจัย เท็คพระลูกเอัย หนีจะภาแมบัย
 หุกคิรแก้วแม รongอิ่งทริงแหร์ แมจุกโคยไผย
 ราตรีนิเจียบ เพรียบปาซาโนย จา๒ เจ้าบัย ทายแล้แต่คอง
 จา๒ บุนปลุก ยักดาสะออมลูก ทูนเหนียวเกสิ
 จักไวโยยโครย ลูกไปยเมืองฉี เจ้าเข้าอ๊กคิ เสียพลันหันใจ
 ยังฉีรหนึ่งเต่า ฉายูกเปตเจ้า ลอนทองกรongไหม
 นางหยีบเข้ามา คิกว่าจะเข้าไผย พียเลี้ยงดวยไว หลุคจะพระกร
 ไกรสอนสุรียา หมี่โคนิกทรา แตมาอาวอน
 แตนิกหริลิ่ง เห็นอิ่งบงออน นึกว่าเจ้านอน กินน่มมานคา
 เจ้าคินกิ้นตัว ไกรสอนสุรียา ตัวครีคิปดา
 ควาลูกลูกแทน นางแคนโรยรา คอยโคสะคิมา จึงรูว่าฝัน
 ไกรสอนเนือเกลียง เห็นเจ้าทีเลี้ยง แควงควางปรางจัน
 นึกว่าลูกยา เจ้ามาส้าคัน อะหนักจาแจมจัน กอกเข้าเจ้าเอง
 กอนสอดกอกเข้า จึงรูว่าเจ้า นิ่งเขาคริงเคร้ง
 กูเก็คก้อก่า ทารहांมือเกรง ยาพวังวุงเว้น ไปยเท็คเก็คเจัย

มหาวิทยาลัยศิลปากร อสงไขยธรรม

ข้าให้จงไต่เอ็นกุ	อย่าให้ศัตรู
<u>บีเบียน</u> ⁷⁴ ลูกชามาคาย	บุญมีมิกาย
ทิวเจ้าเกิดเล่าเป็นชาย	ส่งแสงแจ้งไป
กรวคน้ำแผ่เมื่อเจือไป	ก้วยศัตรูพลัน
ทั้งพระสุริโยไฉหัย	พระภูมิเจ้าชา
ช่วยคุ้มช่วยครองป้องกัน	ส่งจรมภไตร
อย่าให้ลูกชายอาสาญ	
ห่มันแกดงคิกิริษยา	<u>เป็นซิกพิทพาย</u> ⁷⁵
พระพายท่านไคเมตตา	เมืองแมนแคนไตร
ทั้งพระธรรมเจ้าคัมภีร์	
ทั้งพระแจ่มแจ้งแสงใส	
เมตตาเอ็นกุกุมาร	
ลูกนอยเขาออยชลธาร	
ลูกควยช่วยคุ้มห่มไป	
ข้าให้ถวณ <u>เขตเวศร์</u> ⁷⁶ ใน	
เร็วไวเร่งส่งธูมมา	อย่าให้ไคมา
ช่วยคุ้มห่มบุตรยักษา	
อัปราก่าจักศัตรู	พ่อไคเอ็นกุ
เทเวศร์ในเขตสินธุ	
ลูกชาเขาพาลออยชล	

⁷⁴ เบียคเบียน

⁷⁵ เป็นพยาน ในที่นี้หมายถึงเป็นผู้ช่วยดูแลรักษา

⁷⁶ เทเวศร์

ยังขึ้นหนึ่งเล่า บ้าผูกเปลเจ้า ล้วนทองกรงไหม
 นางหยิมเอามา คิดว่าจะเผาไฟ ที่เลี้ยงฉวยไว้ หลุดจากพระกร
 ไกรสรสุริยา มิไค้หนีทรา แคมาอาวรณ์
 แค้นทีริลง เห็นองค์บังอร นึกว่าเจ้านอน กินนมมารดา
 เจ้าขึ้นพื้นตัว ไกรสรสุริยา ตัวคือตีปลา⁷⁹
 คว่าลูกถูกแทน นางแค้นโรยรา ค้อยไค้สติมา จึงรู้ว่าฝัน
 ไกรสรเนื้อเด็ดยัง เห็นเงาที่เลี้ยง แคว้งคว้างปรากฏจันทร์
 นึกว่าลูกยา เจ้ามาสำคัญ อนิจจาแจ่มจันทร์ กอดเอาเงาเอง
 กรสอกกอดเอา จึงรู้ว่าเงา นงเขาว์กริ่งเกรง
 กูเกิดกอดกรรม ทานห่าบเกรง อย่าพะวงวงเวียน⁸⁰ ไปเด็กเกิดเงย
 ถ้าตายไซ้เจ็บ แม่สอนแทนเก็บ สักตายาเสวย
 เป็นตายไม่รอด ไค้กอดชมเชย ถึงตายลูกเอ๋ย เกยศักดิ์มารดา
 อนิจจามาตาย ค้วยเขาคิกร้าย ให้เพชฌฆาตพา
 ป่านฉนี้เลือกเนื้อ เป็นเหยื่อมัจฉา บั๊กหักพา เรียกรายสายชด
 ถ้าตายในเมื่อง แม่จะได้แคงเครื่อง เพศานมานเขียน
 จกเจียนอรกต ฉัตรกระบิด⁸¹นิลปลด ระย้าโคมเวียน
 ทามไวัไม้คัม แสงแก้วแวววิบ รongรับวิเชียร
 เอกกระจกท่ากระจิง ให้บังรูปเขียน รักรจกเจียน รูปเขียนตามดวาย

⁷⁹ ตัวสันระริกประคูกปลาที่ถูกหุบหัว

⁸⁰ หวงหน้าพะวงหลัง

⁸¹ ระเบียบ, หมู

ไอโอแก้วแม่ ทายเป็นระแท้⁸² แคงคะ เกี้ยวกาย⁸³
 อนิจายังน้อย ทายลอยตามสาย ไม่มีความสบาย สักถึง เกศา
 เกิดชาติโคโค ไกรสรหามวัย ขอพยปลุกยา
 เกิดไหนเกิดควย ชูช่วยมารคา สร้างวิมานท่า ควยราลูกเอย)

ข้อความตอนนี้ กวีได้แสดงให้เห็นถึงสลายีภาวะ อันแสดงความทุกข์โศกไว้อย่าง
 ละเอียก ทำให้เกิดรสสงสารเห็นอกเห็นใจอย่างยิ่ง มีวิภาวะคือการสูญเสีย (การพลัด
 พรางจากกัน) และมีอนุภาวะคือการร้องไห้คร่ำครวญ การวิงวอน สลบ รวมทั้งความคิดที่จะ
 ทายตาม นอกจากนี้ลักษณะการใช้คำในการพรรณนายังมีความไพเราะและคล้ายกับการ
 พรรณนาในเรื่องรามเกียรติ์ (ภาพยนางลอย) ซึ่งเป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธเลิศหล้านภาลัยมาก เข้าใจว่ากวีอาจจะนำเอาความไพเราะในภาพยนางลอยมา
 เลียนแบบก็เป็นได้ แต่ที่น่ามากกว่าในลักษณะของวรรณกรรมชาวบ้าน

4. ตอนนางไกรสรสุรียากร่ำครวญถึงพระชนกชนนี

ชวันเขารูปหึ่ง ไกรยสอนโถมยั้ง เจาคืนทีนกาย
 ไกรยสอนสุรียา เห็นมานยักสา นางมาตวสัน อนิคแม่เฮ้ย
 ลูกจักตายพลัน จมวยอาสรร ควยมานยักสา
 ลูกตายเหียงแท้ จิง ๒ แล้วแม่ ไหมกันมีวรีนา หนีโคยแทนคุณ
 บิคามานคา ลูกภรักเมืองมา ทายควยกุมพัน
 ภัวแม่ใหม่รู นีกวายังอยู่ โนยปรางสูวัน
 โอภระพิวเจา ยักเลากินพลัน ซากเฟาหลายวรร
 ท้อจรูซ่าว

82 ทายเป็นระแท้

83 ตามลำพัง, อย่างเกี้ยวกาย

ไกรยสอนสุริยา ความกลัวยักษ์ ทิวอรณาวดาว
 ไครยเลยจะบอก ก้าวแมงมุมขาว ท้อลูกนี้เล่า ยักษ์จักกินเสีย
 (ขวัญข้าวรูปหงส์ ไกรสรโคมยง เจ้าถิ่นพื้นกาย
 ไกรสรสุริยา เห็นมารยักษ์ นางมาตัวสั้น อนิจจาแม่เอ๊ย
 ลูกจักตายพลัน จะม้วยอาสัญ กว๋ยมารยักษ์
 ลูกตายเหียงแท้ จริงจริงแล้วแม่ ไม่พันมรณา มีไค้แทนคุณ
 บิคามารคา ลูกพลัดเมืองมา คายค้ายกุมภันท์
 พ่อแม่ไม่รู้ นึกว่ายังอยู่ ในปรางค์สุวรรณ _____
 โอพระพ่อเจ้า ยักษ์เล่ากินพลัน ซากเข้าหลายวัน
 กอจะรู้ข่าว _____
 ไกรสรสุริยา ความกลัวยักษ์ ตัวร้อนผ่าผ่า
 ไครเลยจะบอก พ่อแม่รู้ข่าว ท้อลูกนี้เล่า ยักษ์จักกินเสีย)

ข้อความตอนนี้มีสถาปัตยกรรม คือความทุกข์โศก มีการพลัดพรากจากกันเป็นวิภาวะ และมีการร้องไห้คร่ำครวญ เป็นอนุภาวะ

5. ทอนทาวโกसानและนางอินทสุริยาโคพนางวิมาลา ทำให้เกิดความเศร้าโศก เสียใจคิดถึงพระธิดา (นางไกรสรสุริยา) ยิ่งขึ้น

บักนันทารเหาโกसान	พั้งลูกเลามา
สองกอนางเหวีย	
คิดถึงลูกรักจักกรีย	หายในนันทีย
พุมิรองไหโยสยกา	
กลิงเกลียวรองไหโยไปยมา	สองอั้งพันรณา
ร่าหาถึงนางไกรยสอน	
สองอั้งแล่นเขาอวนววน	ถามพระมารคอน
ไกรยสอนนองซ่าถาหนา	

นั่งครานหังลูกตามมา	บอกแกสองรา
กัถยานอง เจ้าสายใจ	
สองราหังมานคาไทย	นำตาเจ้าไหลย
คิกไปยถึงนองเทวี	
(มัทนั้นท่าน้าวโกศาน	หังลูกเล่ามา
สองกอกนางเทวี	
คิกถึงลูกรักจักรี	หายในนที
ภูม็ร้องไห้ไศกา	
กลิ้งเคลื่อนร้องไห้ไปมา	สององค์พรธนา
ร่ำหาถึงนางไกรสร	
สององค์แล่นเข้าอวนวอน	ถามพระมารคร
ไกรสรน้องข้าฤาหนา	
นงคราญหังลูกตามมา	บอกแกสองรา
กัถยานอง เจ้าสายใจ	
สองราหังมารคาไท	นำตาเจ้าไหลย
คิกไปยถึงนองเทวี)	

ข้อความตอนนี้ มีสถาปัตยกรรมคือความเศร้าโศก มีวิภาวะคือการพลัดพรากจากกัน และมีอนุภาวะคือการร้องไห้คร่ำครวญ

6. คอนไกรสิทธิ์คร่ำครวญถึงแม่

เท้าหังอัคสะคอน	ถลัรความอวอน	บักห์จอนลินลา	
กรจุงเมียบแก้ว	คามแน้วเนินผา	ครันเหนียมลอมลา	ซินหลังมโนไมย
พระยากะมิเช้ฎา	เก็บมื่อไม้มา	ยีนไทยสายใจ	
เสวยคางโพชะนา	สองราคล้ายพระไท	ซ่อชุกสุกไสย	อ้อระนอมคอมมา
ยีนเล็บเก็บไค้	คอกควงพวงไม้	ให้ถึงมานคา	
โถมงามทรามไวย	ไกรสอนสุรียา	ถ้าไกล์ลูกยา	ไปยฝากซลันนี้

เสียดสักายแล้วแล้ ใหมรู้เมืองแม่ สักกีราศรี
 ฆานเกล้าห้าครวน ไหยหวนกายี เห็นผลพริกสา คิคถึงมานคา
 ที่เกิกเกสีย

เคินทางกลางไพรย เวลาไรย ๒ เข้าไทยโสกี
 เห็นนั๊กผกฉิน ปะคามเหยือมา ปอนไหยบุคศรี ที่ปลายพริกสี
 ราชงสงเวก เห็นนั๊กส้มเพค ถึงแม่ไกรสอน
 อุมพัทลुकออน สงสารมานคอน พริกพระลูกชาย
 เมื่อเพชคากพา ลูกนอยลอมมหา มารคาปัดิมจะตาย
 แล่น้าพาชี พักระบีนองชาย ผู้ไคไครจะหมาย รักบุคสุคใจ

(ท้าวพังอัสกร กั้นความอวาร์ณ บทจรลินลา
 กรจุงเมี้ยแก้ว คามแนวเนินผา ครันเห็นออยมลออยมด้า ชันหลังมโนมัย
 พญากระบี่เชษฐา เก็บผลไม้มา ยืนให้สายใจ
 เสวยค่างโภชนา สองราคายพระหัย ช่อชุกสุกใส อ่อนน้อมค้อมมา
 ยืนเลิมเก็บไค คอกคางพวงไม้ ให้ถึงมารคา
 โฉมงามทรามวัย ไกรสรสุริยา ถ้าไกลลูกยา ไปฝากชนนี

เสียดสักายแล้วแล้ ไม่รู้เมืองแม่ สักกีราศรี
 ฆานเกล้าห้าครวญ ไหยหวนกายี เห็นผลพฤษา คิคถึงมารคา
 ที่เกิกเกศี

เคินทางกลางไพร เวลาไรไร ท้าวไทโสกี
 เห็นนั๊กผกฉิน ปากคาบเหยือมา ปอนให้บุศรี ที่ปลายพฤษี
 ราชังสังเวช เห็นนั๊กสมเพช ถึงแม่ไกรสร
 อุมพัทลुकออน สงสารมารคร พลัดพรากลูกชาย
 เมื่อเพชฉาพา ลูกนอยลอมมหา มารคาปัดิมจะตาย
 แล่น้าพาชี พักระบีนองชาย ผู้ไคไครจะหมาย รักบุคสุคใจ)

ข้อความตอนนี้ มีสดาภิภาวะคือความเศร้าโศกเสียใจ มีการพลัดพรากจากกัน
เป็นวิภาวะ และมีอนุภาวะคือการคร่ำครวญ อากาจรละห้อยละเหี่ยและความสังเวช

เรื่องไกรสิทธิ์มีแนวเรื่องที่เด่นคือการพลัดพรากจากกัน ส่วนใหญ่เป็นการพลัดพราก
ของบุตรจากบิดามารดา กวีได้แสดงให้เห็นสดาภิภาวะคือความทุกข์โศกที่ต้องพลัดพรากจาก
คนที่รัก รสที่ผู้อ่านได้รับคือ กรุณาரச

นอกจากนี้ยังมีสุภาพิต คำพิงเพย และอุปมาอุปไมยที่น่าสนใจอยู่จำนวนมาก เช่น

1. คอนม้าน้ำแก้ว(พญาอุมาภักดิ์)กล่าวเตือนสติไกรสิทธิ์ ที่หลงเชื่อว่ายักษ์นั้นนทภาวซึ่ง
ปลอมตัวเป็นนางแก้วคาราเป็นนางแก้วคาราตัวจริง.

เห็นปลามาหึ่งฉัก
ของเก่าเบ้าราคา
บุหรานหารว่าไว้
ถูกแพงสาแข่งใจ

รอยขงคองปรากะหนา
ของโตถุนยาคุณแกลน
เป็นผู้ชายยากสุดแสน
ทองคำแสนแต่ไกลยมีว
แศยกาเสียดกอนพิริ
คักกับทรีใหม่เซ้ากัน
เห็นจะไค้เรือดียบแกพลัน
นีนางสะหวั้นจึงแลวหรี

(เห็นปลามาหึ่งฉัก
ของเก่าเบ้าราคา

หลังกันยักซิมพิริยา
ใค้มาอย่าคิใจใหม่
บูคักกลาย⁸⁴ใค้กำไมลย

ครันคาไกลยมีกซาคทูน
ซ่านนิงบาคทริงงัวถุก

หวานนิกมิกกินคาย
คิกจะมีเมียมเมืองแมน

ราคาสักห้าเบียม

คินักมิกนิกครีย

บายนฟ้ายาใค้เชิว

คินักมิกหวานมัน

หลงกลยักซิมพิริยา

ใค้มาใหม่อย่าคิใจ

84 เข้าใจว่าหมายถึง คำชาย

โบราณท่านว่าไว้
 ถูกพงสาแข็งใจ⁸⁵
 ร้อยซึ่งตั้งปรารภนา
 ของไต่ถุนอย่าทูลแคลน
 เป็นผู้ชายยากสุดแสน
 ทองคาแสนแต่ไกลมือ
 แตอย่าเสียก่อนพิธา
 คคกับชื่อไม่เข้ากัน
 เห็นจะได้เรือถีบแพพลัน
 นั้นนางสวรรคจริงแล้วหรือ)

ผู้ค้าชายไต่กำไร
 ครั้นค้าไกล มักชากทูน
 ค่ำหนึ่งบาทซึ่งวิวิธก
 หวานนักมักกินตาย
 คิคจะมีเมียเมืองแมน
 รากาสักห้าเมีย
 คินักมักฉีกคือ
 ผ่านฟ้าอย่าได้เชื่อ
 คินักมักหวานมัน

2. ตอนไกรสิทธิ์ขอให้นางรัตนมาน้อยอยู่กับอาที่เมืองอินทปักษ์ก่อน เมื่อพบแม่
 (นางไกรสรสุริยา) แล้วจะมารับไป นางรัตนมาน้อยกล่าวว่า

น้องศรีประทุมมาน	ทิดศรีทุมมะราช	มาเอาซาบไป	
รัฐห่มกลืน	แล้วจะบินลาไป	ยังแถมมาโดย	แห่งไทยโรยรา
พระพายฉายพิค	เกสรกระบัต	ลงในยมนา	
ฝูงปลาแม่จิด	วาวไวคานพา	ศรีคังบริจา	กับฝ้าทุลี
ยอกมิ่งทิงนอง	ให้อยูครอบครอง	เป็นใหม่เอ็ก	
ครีหนึ่งท้วงรัง	ใหม่ท้วงเสียนสี	ทงพระยาสุกกิ	ใหม่มีท้วงหงอน
(น้องคือประทุมมาลัย	พี่คือทุมมะราช	มาเอาซาบไป	
รัฐห่มกลืน	แล้วบินลาไป	ยังแถมมาลัย	แห่งไทยโรยรา
พระพายฉายพิค	เกสรกระบัต	ลงในยมนา	
ฝูงปลาแม่จิด	วาวไวคานพา	คือคังบริจา	กับฝ้าทุลี

85
 อุกส่าห้อยคทนแข็งใจ

ยอคนิ่งหึ่งน้อง ให้อยู่ครอบครอง เป็นหม้ายเอ๊ก
คือหนึ่งชามรงค์ ไม่ทรงเศียรศรี กังพญาสุกรี ไม่มีหึ่งหงอน)

3. ทอนยักษ์ 4 คนอยู่เป็นอาของนางรัตนมานีสั่งสอนนางรัตนมานี ก่อนที่นางรัตนมานี จะเดินทางไปเมืองมุกหิมานพร้อมกับไกรสิทธิ์

อักษุรวิว่าปาก	ว่าโอจาจาก	อ๊กเอาเปล้าหาย	
นับวันเทิดแม	ไกลแคเมื่อไทรย	ตั้งแตลับไป	ไกลยแล้วทูลหัว
รักชิงส่นวนตัว	ไปยไกลยยากคึกกา	นำรุ่งแกตัว	
รักแสงสุกสง	หรามรักระวังตัว	กุยยากปากยัว	ยัวครีบิกา
เมรมีเข้าของ	หรัยสินเนืองนอง	เป็นรองวาจา	
ยาเหยงเกรงหมัก	ปรากคลีวชา	อันกานวาจา	เสนหาแห่งชาย
เจ้าจำคำอา	วันรักสะวาจา	ยาชายชากเชื้อ	
แขกไทยไปมา	หักหาปราไสย	ควนเค้าเฝ้าฝ่าย	ยาใคู้เบกสา
ยาคับคนชั่ว	จะพาเสียตัว	เจ้าจำคำอา	
ย่ำชาชายเซย	หน่อเนื้ออักษุรา	เป็นอักษุคคดา	มังคลาไชโย
(อสูรวิว่าปาก	ว่าโอจาจาก	อ๊กเอาเปล้าหาย	
นับวันเทิดแม	ไกลแคเมื่อไทร	ตั้งแตลับไป	ไกลแล้วทูลหัว
รักของค์สงวนตัว	ไปไกลยยากคึกกา	นำรุ่งแกตัว	
รักแสงสุกสง	หรามรักระวังตัว	กุยยากปากยัว	ยัวคือบิกา
แมนมีข้าวของ	หรัยสินเนืองนอง	เป็นรองวาจา	
<u>อย่าเหยงเกรงหมัก</u> ⁸⁶	ปรากกาลีวชา	อันการวาจา	เสนหาแห่งชาย
เจ้าจำคำอา	อันรสวาจา	อย่าชายชากเชื้อ	
แขกไทยไปมา	หักหา ปราศรัย	ควรเจ้าเฝ้าฝ่าย	อย่าใคู้เบกษา
อย่าคบคนชั่ว	จะพาเสียตัว	เจ้าจำคำอา	
<u>อย่าฆ่าชายเซย</u> ⁸⁷	หน่อเนื้ออสูรา	เป็นอรรตคคดา	มังคลาไชโย)

⁸⁶ อย่าทำให้ผู้อื่นชยะแขวงเกรงกลัว หมายถึงให้ เป็นคนที่มีวาจาอันอ่อนหวานไพเราะ
อย่าทำให้คนอื่นรังเกียจที่จะคบหาด้วย

⁸⁷ อย่าทำลายคนที่ตนรัก

4. คอนนางรัตนมานิรำพึงถึงตัวเอง

เหมือนหนึ่งอักษุริน จอนโนยเมคิน กลืนดวงจันทร์
 ให้ช้ำคำหมอง แสงเหลืองโรยรา เหมือนตัวของข้า ยื่นว่าข่มเขย
 คุครองนองเอ๋ย เกิดถึงไหนเลย เร่งพลันผันผาย
 คอยหาตากู อยู่เอกากาย กุสั่นคันชาย ไหวรอนจอนมา
 สู้สมขมนอง ไหลคล้ายหายหมอง ดวงจันทร์ส่วหน้า
 อากัป้อบอาย คายเสียก็กระหว่า อยู่อายชายหน้า อากัป้อบจริง ๒
 เกิดมาเป็นยิ่ง ลำบากยากยิ่ง รำพึงถึงตัว
 เหมือนรพุท่ามรัง โหมทรวงหิ่งห้ว ยังแต่เรือนต์ ไร้อะหลายโหมงาม

(เหมือนหนึ่งอสุรินทร์ จรโนเมคิน กลืนดวงจันทร์
 ให้ช้ำคำหมอง แสงเหลืองโรยรา เหมือนตัวของข้า ยื่นว่าข่มเขย
 คุครองนองเอ๋ย เกิดถึงไหนเลย เร่งพลันผันผาย
 คอยหาตากู อยู่เอกากาย กุสลดลชาย ไหวรอนจรมา
 สู้สมขมนอง ไหลคล้ายหายหมอง ดวงจันทร์ส่วหน้า
 อากัป้อบอาย คายเสียก็กระหว่า อยู่อายชายหน้า อากัป้อบจริงจริง
 เกิดมาเป็นหญิง ลำบากยากยิ่ง รำพึงถึงตัว
 เหมือนช้ำมรงค์ โหมทรวงหิ่งห้ว ยังแต่เรือนต์ ไร้อะหลายโหมงาม)

5. คำพังเพยที่น่าสนใจ เช่น

5.1 หึงหยงน้อยแสง หรือจะแข่งสุริยา
 จอมปลอกวี มาจะ เทียมสีคิรินทอน
 (หึงหยงน้อยแสง หรือจะแข่งสุริยา
 จอมปลอกหรือจะมา เทียมสีชินทร)

5.2 เจ้าเป็นมะนุก เคียวโค (เป็น) อาหาร เราเป็นยักษ์
 ชาคเสือหรือพิรัน สิงสั๊กใหม่ นาคะราชหรือจะหนี วิกถีเขยคพลัน

(เจ้าเป็นมนุษย์ เคยได้ (เป็น) อาหาร เราเป็นยักษ์
 ชาติเสือหรือจะพรัน สิงส์ตัวไม่มี นาคราชหรือจะหนี่ ฤทธิเชือกพลัน)

5.3 เจ้าเป็นมะนุคสา เราเป็นอักษุรา โหมมาตามกัน
 ราชะสีห์หรือจะดอย วิกงุญฝอยพลัน เหล็กกล้าหรือจะพัน คาใหม่ไม่มี
 (เจ้าเป็นมนุษย์ เราเป็นอสุรา โหมมาตามกัน
 ราชสีห์หรือจะดอย ฤทธิงุญฝอยพลัน เหล็กกล้าหรือจะพัน คาไม่ไม่มี)

นอกจากนี้ยังมีลักษณะพิเศษในการใช้ภาษาที่หาได้ยากในวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ คือการใช้สรรพนามแทนชื่อตัวละครที่เป็นตัวละครที่นางในหลาย ๆ แบบ นับเป็นความไพเราะ และแสดงถึงความสามารถพิเศษของกวี ดังนี้

ตัวละครที่เป็นตัวละคร ในที่นี้หมายถึงการใช้คำแทนชื่อโกสินทร์ นรินทร์ และ ไกรสิทธิ์ ดังนี้

1) แก้วตา	(แก้วตา)
2) ขวันเข้า	(ขวันเข้า)
3) จอมขวัน	(จอมขวัน)
4) ฉายา	(ฉายา)
5) โฉมทง	(โฉมทง)
6) ทรามซ่ม	(ทรามซ่ม)
7) เนื้อเกลี้ยง	(เนื้อเกลี้ยง)
8) นังคราร	(นังคราร)
9) นุ่มเน้า	(นุ่มเน้า)
10) เนื้อเหย็น	(เนื้อเหย็น)
11) เนื้ออุ้นบุนมะ	(เนื้ออุ้นบุนมาก)
12) บุนปลุก	(บุนปลุก)
13) บุนปลุกลูกยา	(บุนปลุกลูกยา)

14) บุนพระทอง	(บุญพระทอง)
15) บุนมาก	(บุญมาก)
16) พันปี	(พันปี)
17) พงงา	(พังงา)
18) โพงา	(โพงา)
19) พระทอง	(พระทอง)
20) หัวบุนปลุก	(หัวบุญปลุก)
21) รอยซัง	(รอยซัง)
22) รอมทอง	(รุ่มทอง)
23) สายใจ	(สายใจ)
24) อีระนอย	(อรนอย)
25) พระเอววัน	(พระเอววัน)
26) บงงอน	(บงงอน)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ตงอนดิษศิริ
ตัวละครที่เป็นตัวนาง ในที่นี้หมายถึงการใช้คำแทนชื่อวิมาลา วรรณี และรัตนมาณี
 ทั้งนี้

1) แกมเกลื่อน	(แม่แกมเกลื่อน)
2) ชวันเมือง	(ชวันเมือง)
3) โฉมศรี	(โฉมศรี)
4) ทรามเซี้ย	(ทรามเซย)
5) ทรามปลอก	(ทรามปลอก)
6) ทรามไวย	(ทรามไวย)
7) เทวี่	(เทวี)
8) นางคราร	(นางคราญ)
9) นางฉายา	(นางฉายา)
10) ฉายา	(ฉายา)

11) นางรอยช้ำ	(นางรอยช้ำ)
12) น้องเอววัน	(น้องเอววัลย์)
13) นังเข้า	(นงเข้าว์)
14) บงงฮอน	(บ้งฮร)
15) บุญเรือง	(บุญเรือง)
16) แม่มกมเกลื่อน	(แม่มกมเกลื่อน)
17) เข้าวะมาน	(เขาวมาลย์)
18) รอมห้อง	(ร่วมหอง)
19) สายสะหมอน	(สายสมร)
20) สึงสาร	(สึงสาร)
21) เข้วกลม	(เขวกลม)

"ไกรสิทธิ์" เป็นหนังสือที่น่าศึกษาค้นคว้าอย่างยิ่ง เพราะกวีได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะบางประการที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ เช่น การใช้รูปแบบคำประพันธ์ การใช้คำบาลีสันสกฤตในลักษณะเฉพาะของวรรณกรรมท้องถิ่น ลักษณะแทนที่ทางคำสรรพนามที่ซึ่งกวีได้พยายามเน้นเพียงรสเดียว คือกรอุวารส นอกจากนี้ยังมีการใช้คำแทนชื่อตัวละครและคำนึงลักษณะตัวเอกในเรื่องได้หลาย ๆ แบบ เป็นการแสดงถึงความสามารถพิเศษของกวี ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะไม่ค่อยปรากฏมากนักในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้เรื่องอื่น ๆ